

BALTŲ FILOLOGIJA ❄️ BALTI FILOLÓGIA

MŪLI

LIETUVIŠKAS

RUDENS IR ŽIEMOS

ŠASIUVINIS

LITVÁN

ŐSZI – TÉLI

FÜZET

ELTE BTK

BUDAPEŠTAS ❄️ BUDAPEST

2017 RUDUO – ŽIEMA ❄️ ŐSZ – TÉL

10. LEIDINYS ❄️ KIADVÁNY

TURINYS ❁ TARTALOM

1. Lietuvių kalba universitete ❁ Litván nyelv az egyetemen	3
2 Lietuviški renginiai ❁ Litván rendezvények.....	4
3. Lietuvių kalbos pamokos ❁ Litván nyelvórák.....	5
4. Olegas Poliakovas: Pasaulis ir lietuvių kalba ❁ A világ és a litván nyelv ..	6
5. Seminariniai darbai ❁ Szemináriumi dolgozatok	16
6. Grožinė literatūra ❁ Szépirodalom	29

2017 ELTE BTK SZLÁV ÉS BALTI FILOLÓGIAI INTÉZET

A Kiadványt készítették

az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Szláv és **BALTI** Filológiai Intézetének

Litván nyelvet tanuló hallgatói

2017/18-as tanév őszi félévében

Feledi Márton

Grund Ágnes

Kosztá Nikolett

Kovács Noémi Katalin

Lukács Norbert

Nagy Judit

Réti Blanka

Simon Kamilla

Dr. Váczi Imre

„A füzet elkészítése a felsőfokú oktatás célját szolgálja a tantervnek megfelelően.”

LIETUVIŲ KALBA UNIVERSITETE ❁ LITVÁN NYELV AZ EGYETEMEN

LIETUVIŲ KALBOS GRETUTINĖS SPECIALYBĖS DĖSTYTOJAI

LITVÁN MINOR OKTATÓK

RIČARDAS PETKEVIČIUS

DR. LACZHÁZI ARANKA

SZABÓ TAMÁS

SĄSIUVINĮ SUDARĖ ❁ A FÜZETET ÖSSZEÁLLÍTOTTA

RIČARDAS PETKEVIČIUS

KOVÁCS NOÉMI KATALIN

VIRŠĖLIO NUOTRAUKOS AUTORĖ:

POZNANĖS ADOMO MICKEVIČIAUS UNIVERSITETO DĖSTYTOJA

A BORÍTÓ FÉNYKÉPENEK KÉSZÍTŐJE (2017-12-04, VILNIUS):

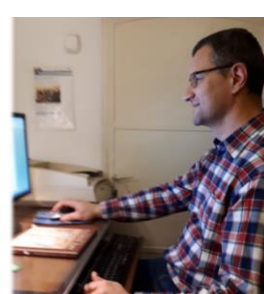
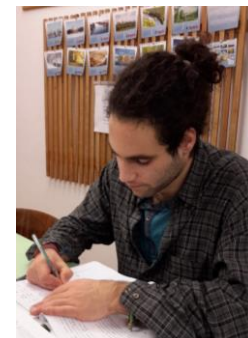
DR. JUSTYNA PRUSINOWSKA

POZNANI ADAM MICZKIEWICZ EGYETEM OKTATÓJA

(UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU)

LIETUVIŲ KALBOS PAMOKOS ❄️ LITVÁN NYELVÓRÁK

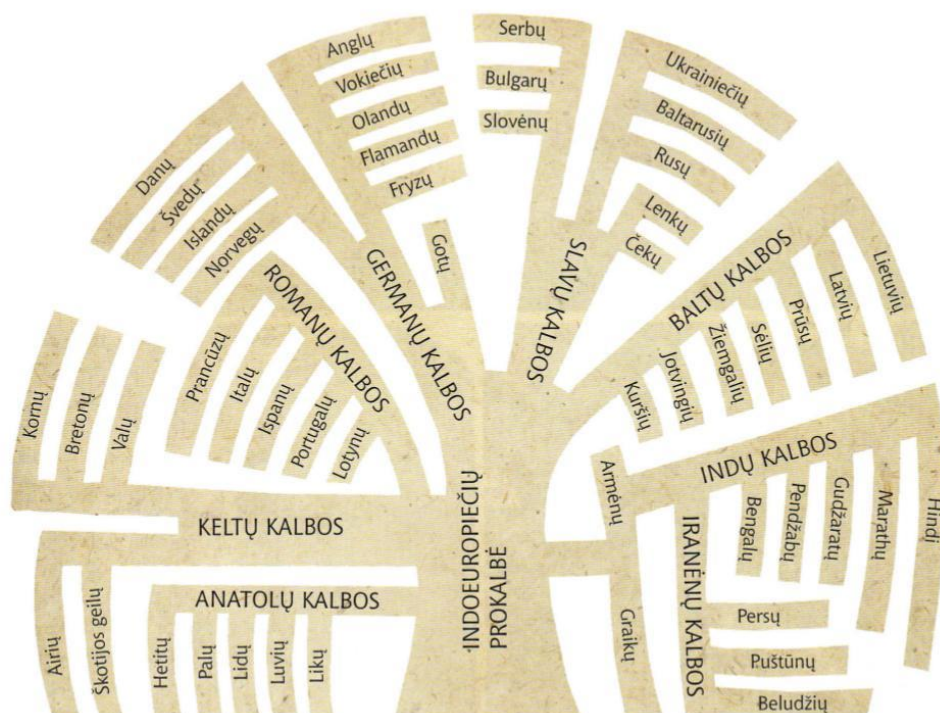
Olegas Poliakovas

PASAULIS IR LIETUVIŲ KALBA:
indoeuropiečių ir lietuvių kalbų giminystė

A VILÁG ÉS A LITVÁN NYELV:

**Az indoeurópai nyelvek és
a litván nyelv rokonsága**

VEDŲ KALBA IR SANSKRITAS

(Ištrauka)

Lyginamoji istorinė kalbotyra prasidėjo nuo to laiko, kai europiečių kalbininkai susipažino su senovės indų kalba – sanskritu, ir jos archajiškesniu variantu – Vedų kalba. Palyginę šią kalbą su senovės graikų ir lotynų kalbomis, jie pamatė kad šios kalbos turi daug bendrų bruožų. Po to kalbininkai pradėjo lyginti šias kalbas su kitomis ide. kalbomis. Ypač svarbus tapo sanskrito palyginimas su lietuvių kalba.

Vedos, pastebėta, buvo kuriamos maždaug nuo XVI a. iki V a. pr. Kr. Jų tekstus sudaro keli senovės indų rašto paminklai – himnų rinkiniai ir aukojimo formulės: Rigveda (seniausias Vedų rašto paminklas), Samaveda, Jadžurveda, Atcharvaveda ir religiniai traktatai Upanišados (paskutinis Vedų rašto paminklas). Vedų kalba yra archajiškiausia indoarijų kalbų, arba sanskrito, forma.

Apie V a. pr. Kr. iš vienos Vedų kalbai artimos tarmės atsirado klasikinis sanskritas – (saṃskṛtā vāk arba sutr. saṃskṛtam 'dirbtinė, apdorota, puiki kalba'). Galima pastebėti, kad indai sukūrė pirmąją sunormintą rašytinę kalbą dar prieš du su puse tūkstančio metų. Iš visų lingvistinių darbų reikšmingiausia buvo IV a. pr. Kr. parašyta Paninio sanskrito gramatika.

Nuo I a. pr. Kr. sanskritas paplito visoje Šiaurės Indijoje, turėjo didelės įtakos visų Indijos kalbų, ypač jų leksikos, raidai. Sanskritas veikė ir kitas kalbas (pvz., tibetiečių kalbą), kurioms taip pat darė įtaką hinduizmo ar budizmo kultūra. V. a. pr. Kr. – XV a. sanskrito kalba buvo sukurta nuostabios grožinės literatūros. Žymiausi iš šia kalba sukurtų kūrinių yra epinės poemos „Mahabharata“ ir „Ramajana“, kuriose apdainuojami senovės indų didvyrių žygiai. Šios poemos savo apimtimi pranoko bet kurį senovės europiečių epą.

Leksika

Nagrinėdami sanskrito ir lietuvių kalbos fonetinius atitikmenis, galėjome įsitikinti, kad jos išsaugojo daug bendrų ide. žodžių.

1. Kai kurie žodžiai beveik sutampa:

skr. sūnùs – lie. sūnùs, skr. avìs – lie. avìs, skr. pátis – lie. pàts, (arch.) patìs, skr. vīrás – lie. výras, skr. yugám – lie. jùngas, skr. tadā – lie. tadà, skr. kadā – lie. kadà ir t.t.

2. Neretai skritumai tarp dviejų žodžių yra nedideli:

skr. dhūmás – lie. dūmai, skr. dala – lie. dalis, skr. devás – lie. diėvas, skr. devī – lie. deivė, deivė, skr. yúvan- – lie. jáunas, skr. mádhū – lie. medùs, skr. agnìs – lie. ugnìs, skr. vřkas – lie. vilėkas ir t.t.

Būna, kad panašiai skamba net kai kurie sakiniai:

skr. Devas adāt datas, devas dāsyati dhānās.

lie. Dievas davė dantis, dievas duos duonos.

3. Yra tokių sankrito žodžių kurių atitikmenų aptinkama lietuvių kalbos tarmėse:

skr. áśva-‘arklys, žirgas’– lie. ašvà ’kumelė’, ašvėnis ’darbinis arklys’, skr. ásti – lie. ėsti ‘yra’ ir t.t.

4. Tačiau daugiausia yra abiejų kalbų žodžių, kuriose įvyko įvairių fonetinių pokyčių. Dažniausiai šių žodžių giminystę galima matyti tik žinant šių kalbų fonetinius dėsnius:

skr. dádihāmi – lie. dúodu, skr. śoṣa- (< * soṣa- < * sausa) – lie. saūsas skr. ahám – lie. aš, skr. haṃsī – lie. žąsis, skr. loká – lie. laūkas, skr. pūrvas – lie. pīrmas, skr. catvāras – lie. keturì, skr. pāñca – lie. penkì, skr. saptá – lie. septynì, skr. śroni – lie. šlaunis, skr. raghú- / laghú- – lie. leñgvas, skr. jīvás – lie. gývas, skr. 3. sg. jānāti ’žino’ – lie. žinótì, skr. hēman – lie. žiemà, skr. 3. sg. váhati ‘veža, veda’ – lie. vėžti, skr. brāthar- – lie. brólis, skr. gharmás – lie. gāras, skr. mās- / māsas – lie. ménuo / ménes-, skr. 3. pl. ádanti – lie. éda, skr. arghá – lie. algà ir t.t.

Šiuolaikinėse indoarijų kalbose išnško daug senų ide. žodžių, pvz., sūnus, duktė, avis, vilkas, akmuo ir kt. Išlikusių ide. žodžių formos išskyrus vienskiemenius žodžius. labai pakito, plg., hind. tū, švėt, das, kamrā – lie. tū, šviesūs, dėšimt, kambarỹs. Dažniausiai tokius žodžius vartoja aukštieji brahmanai ritualiniuose ir religiniuose tekstuose, rašytojai, pasakodami apie senovę ir pan. Gyvosiose indoarijų kalbose jie pakeisti skoliniais iš kitų kalbų. Lietuvių kalboje šie ir kiti seni ide. žodžiai yra išsaugoti iki šiol.

Jau prakritų laikais senovės indų kalba ypač pakito, o dabartinės indoarijų kalbos pakeitė savo morfologinį tipą ir tipo analitinėmis kalbomis, panašiai kaip dabartinė anglų kalba. Šios kalbos neturi nei linksniavimo, nei asmenavimo sistemų. Kadangi morfologinė indoarijų kalbų sistema pakito, itin pakito ir jų pirmykštės ide. žodžių formos. Geriausiai tokios formos išliko lietuvių kalboje.

Lietuvių kalboje mažai pakito daiktavardžio bei vardažodžio sistemos. Nors lietuvių kalbos veiksmažodžio sistemoje, palyginti su sanskritu, įvyko įvairių pokyčių, tačiau ji išsaugojo daug pirmykščių ide. prokalbės bruožų.

Nors indoarijų kalbomis pasaulyje kalba apie vieną milijardą žmonių, o lietuvių – tik per 3 milijonus, lietuvių kalba ypač svarbi indoeuropeistikai ir indoarijų kalbų tyrimams, nes ji yra artimiausia ide. prokalbei ir sanskritui kalbai. Dėl to lietuvių kalba dėstoma visuose pasaulio universitetuose, kuriuose yra indoeuropeistikos katedros ar insitutai.

A VÉDA NYELV ÉS A SZANSZKRIT

(Részlet)

Az összehasonlító történeti nyelvészet abban az időszakban jött létre, amikor az európai nyelvészek megismerkedtek az ősi hindi nyelvvel – a szanszkrittal, és annak archaikus változatával – a véda nyelvvel. Miután összehasonlították ezt a nyelvet az ógörög és a latin nyelvvel, észrevették, hogy ezeknek a nyelveknek sok közös jellemvonásaik vannak. Ezután a nyelvészek elkezdték ezeket a nyelveket összehasonlítani más indoeurópai nyelvekkel. Különösen fontossá vált a szanszkrit összehasonlítása a litván nyelvvel.

Észrevették, hogy a *Védákat* körülbelül a 16. századtól a Kr. e 5. századig hozták létre. A szövegeiket néhány óind írásemlék alkotja: himnusz-gyűjtemény és áldozási formák: *Rigvéda* (a legrégebbi véda írásemlék), *Számavéda* (ősi dallamok), *Jadzsurvéda* (áldozóigék), *Atharavavéda* (varázsigék) és a vallási traktátusok¹, *Upanisadok* (az utolsó véda írásemlék). A véda nyelv a legarchaikusabb indoárja nyelvnek, vagyis a szanszkritnak a változata.

A Kr. e 5. század körül egy véda nyelvhez közeli nyelvjárásból származott a klasszikus szanszkrit – (*saṃskṛtā vāk* vagy *saṃskṛtam* 'kiváló mesterséges nyelv'²). Láthatjuk, hogy az indiaiak alkották meg az első írott nyelvet még 2500 évvel ezelőtt. Az összes nyelvészeti munka közül a legfontosabb volt a Kr. e 4. században megírt Pánini-féle szanszkrit nyelvtan.³

A Kr. e 1. századtól a szanszkrit egész Észak-Indiában elterjedt, nagy hatással volt egész India nyelveire, különösen a szókészletükre és a fejlődésükre. A szanszkrit más nyelveket is befolyásolt (pl. tibeti nyelvet), melyekre ugyanúgy befolyást gyakorolt a hinduizmus vagy a buddhizmus kultúrája. A Kr. e 5. század és a 15. század között jött létre a szanszkrit nyelv csodálatos szépirodalma. Ennek a nyelvnek a legjelentősebb megalkotott műve a *Mahábhárata* és *Rámájana* c. eposz, melyekben az ősi hindu hőstetteket mondják el.⁴ Ezek a költemények a saját terjedelmükkel bármelyik ősi európai eposzt meghaladták.

¹ Megjegyzés: vallási röpiratok

² Ennek a szónak a jelentése nincs megadva. Gyakran úgy fordítjuk ezt a szót, mint a szakrális, szent nyelv.

³ A klasszikus szanszkritot néhányan Pánini-féle szanszkritknak szokták nevezni. Ez a nyelvtan nagy hatással volt a 19. századi indoeurópai nyelvészetre és a 20. századi strukturalizmusra.

⁴ Megjegyzés: A Rámájana nem hősköltemény, mint a Mahábhárata, hanem meseeposz: népmesei elemek eposzi terjedelmű és hangvételi feldolgozása. (Vekkerdi József utószava Rámájana fordításához: <http://mek.oszk.hu/00200/00228/html/utoszo.htm>)

Szókincs

A szanszkrit és litván nyelv fonetikai egyezéseinek vizsgálata után, meg lehet győződni arról, hogy azok sok közös indoeurópai szót megőriztek.

1. Egyes szavak szinte megegyeznek:

szanszkrit *sūnùs* – litván *sūnùs* 'vkinek a fia', szanszkrit *avis* – litván *avis* 'birka, juh', szanszkrit *pátis* – litván *pàts, patìs* '(ön)maga', szanszkrit *vīrás* – litván *výras* 'férfi, férj', szanszkrit *yugám* – litván *jūngas* 'iga, járom', szanszkrit *tadā* – litván *tadā* 'akkor', szanszkrit *kadā* – litván *kadā* t.t. 'mikor, amikor, valamikor' stb.

2. Gyakrabban a két nyelv szavai kevésbé térnek el egymástól:

szanszkrit *dhūmās* – litván *dūmai* 'füst', szanszkrit *dala* – litván *dalìs* 'rész, darab', szanszkrit *devās* – litván *diēvas* 'isten', szanszkrit *devī* – litván *deivė, deivė* 'istennő', szanszkrit *yúvan-* – litván *jáunas* 'fiatal, ifjú', szanszkrit *mádhu* – litván *medùs* 'méz', szanszkrit *agnìs* – litván *ugnìs* 'tűz', szanszkrit *vṛkas* – litván *vil̃kas* 'farkas' stb.

Előfordul, hogy hasonlóan hangzanak még az ilyen mondatok is:

szanszkrit *Devas adāt datas, devas dāsyati dhānās.*

litván *Dievas davė dantis, dievas duos duonos.* 'Isten fogat adott, Isten kenyeret ad.'

3. Vannak olyan szanszkrit szavak, melyeknek megfelelői megtalálhatók a litván nyelv dialektusaiban:

szanszkrit. *ásva-* 'ló, mén' – litván *ašvā* 'kanca', *ašvīenis* 'munkaló', szanszkrit *ásti* – litván *ėsti* 'van' stb.

4. Azonban legtöbbször mindkét nyelv szavaiban végbementek a különböző fonetikai változások. Leggyakrabban ezeknek a szavaknak a rokonsága csak ezeknek a nyelveknek a fonetikai törvényei ismeretében látható.

szanszkrit *dādhāmi* – litván *dūodu* 'adok', szanszkrit *śoṣa-* (< * *soṣa-* < * *sausā*) – litván *saūsas* 'száraz, szikkadt, üres', szanszkrit *ahām* – litván *aš* 'én', szanszkrit *hamṣī* – litván *žqšis* 'gúnár, liba, lúd', szanszkrit *lokā* – litván *laũkas* 'mező, terep, (szántó) föld', szanszkrit *pūrvas* – litván *pīrmas* 'első', szanszkrit *catvāras* – litván *keturì* 'négy', szanszkrit *pāñca* – litván *penkì* 'öt', szanszkrit *saptā* – litván *septynì* 'hét', szanszkrit *śroṇi* – litván *šlaunìs* 'felső lábszár, comb(csont), csípő', szanszkrit *raghú-* / *laghú-* – litván *leñgvas* 'könnyű, könnyed, laza (talaj), enyhe, lanyha', szanszkrit *jīvās* – litván *gyvas* 'élő, eleven, élénk, tiszta', szanszkrit 3. sg. *jānāti* – litván *žino* 'tud vmít / vmiről, ismer vmít, ért vmihez', szanszkrit *hēman* – litván *žiemà* 'tél', szanszkrit 3. sg. *vāhati* 'húz (szekeret), visz, hoz (járművön), betakarít' – litván *vėžti* 'húz (szekeret), visz, hoz (járművön), betakarít', szanszkrit *brāthar-* – litván *brólis* 'fivér, fiútestvér',

szanszkrit *gharmás* – litván *gāras* 'gőz, pára', *mās-* / *māsas* – litván *ménuo* / *ménes-* 'hold, hónap', szanszkrit 3. pl. *ádanti* – litván *éda* 'eszik (állat), fal', szanszkrit *arghá* – litván *algà* 'fizetés' stb.

A jelenlegi indoárja nyelvekből sok ősi indoeurópai szó vészett ki, pl. *sūnus* 'vkinek a fia', *duktē* 'vkinek a lánya', *avis* 'birka, juh', *vilkas* 'farkas', *akmuo* 'kő' stb. A megmaradt indoeurópai szavak formái nagyon megváltoztak, vö. hindi *tū*, *švēt*, *das*, *kamrā* – litván *tū* 'te', *šviesùs* 'világos, fényes, csillogó', *dēšimt* 'tíz', *kambarỹs* 'szoba'. Leggyakrabban olyan szavakat használtak a felső bráhmánok⁵ rituális és vallási szövegekben, az írók, amikor a régi időkről mesélnek stb. Az élő indoárja nyelvekben ezt a hiányt más nyelvekből pótolták.

A litván nyelvben ezek és más ősi indoeurópai szavak mostanáig megőrződtek. Már a prákrit⁶ időszakban jelentősen megváltozott az óind nyelv, ugyanakkor a jelenlegi indoárja nyelvek megváltoztatták saját morfológiai alakjukat és analitikus nyelvekké váltak, hasonlóan a jelenlegi angol nyelvhez. Ezekben a nyelvekben nincs sem névszóragozási, sem igeragozási rendszer. Mivel az indoárja nyelvek morfológiai rendszere megváltozott, főképp azok eredeti indoeurópai szavainak alakjai változtak meg. A legjobban az ilyen alakok maradtak fenn a litván nyelvben.

A litván nyelvben kis mértékben változtak meg a főnevek és névszók rendszerei. Bár a litván nyelv igerendszerében, összehasonlítva a szanszkrittal, sokféle változás történt, azonban sok eredeti, indoeurópai alapnyelvi jellegzetességet őrzött meg.

Bár az indoárja nyelveket a világon körülbelül 1 milliárd ember beszéli, azonban a litvánt – csupán megközelítőleg 3 millió; a litván nyelv rendkívül fontos az indoeurópai és indoárja nyelvek vizsgálatában, mert a legközelebb áll az indoeurópai alapnyelvhez és a szanszkrit nyelvhez. A litván nyelvet azért az egész világ egyetemeken tanítják, ahol van indoeurópaisztikai tanszék vagy intézet.

Nagy Judit fordítása (2017)

Hivatkozások:

<http://mek.oszk.hu/00200/00228/html/utoszo.htm>)

<http://www.kislexikon.hu/brahmanok.html>

https://hu.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1krit_nyelvek

⁵ Bráhmánok. vagy európaiasan brahminok, a papi kaszt tagjai Indiában.
<http://www.kislexikon.hu/brahmanok.html>

⁶ A prákrit nyelvek (szanszkrit jelentése: természetes) az i. e. 6. század és az i. sz. 11. század közötti irodalmi nyelvek gyűjtőneve. Az indoárja nyelvek csoportjába tartozik, nyelvtörténetileg középpind nyelvek néven is ismert. https://hu.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1krit_nyelvek

GOTŲ KALBA

Gotų rašto atsiradimas siejamas su krikščionybės plitimu tarp rytų germanų. Istorikai pasakoja, kad krikščionybės priėmimas buvo susijęs su gotų valdovų Atanariko (lot. Athanaricus, mirė 381 m.) ir Fritigerno (lot. Fritigernus, mirė po 380 m.) nesantaika. Norėdamas nugalėti savo priešą Atanariką, Fritigernas pagalbos kreipėsi į Romos imperatorių Valentą (328-378). Fritigernas, norėdamas padėkoti Valentui už suteiktą pagalbą, priėmė krikščionybę. Tai buvo arijoniška jos forma, paplitusi Romos imperijoje. Pagrindinė arijonizmo postulatų esmė buvo tokia: Kristus, Dievo sūnus, nėra tolygus Tėvui ir nėra viena su juo. 381 m. Visuotiniame bažnyčios susirinkime Konstantinopolyje arijonizmas buvo pripažintas erezija, ir Vakarų pasaulyje jo buvo atsisakyta, tačiau Rytuose jis kurį laiką gyvavo, ypač barbarų gentyse, pirmiausia tarp ostgotų, vestgotų, vandalų ir langobardų.

Gotų žemėse krikščionybę platino vyskupas Vulfila (311-381). Jo tėvai buvo krikščionys iš Kapadokijos Mažojoje Azijoje, kuriuos II a. Gotai paėmė į nelaisvę. Pats Vulfila užaugo gotu, apie tai byloja jo vardas, gotiškai – „vilkelis“ (lot. Ulfilas, arba Ulphilas). 341 m. Konstantinopolyje jis buvo iššyk išventintas į vyskupus, po to per keturiasdešimt metų buvo misioneriumi gotų žemėse. Vengdamas Atanariko persekiojimo, jis gavo imperatoriaus Konstantino II (371-361) leidimą kartu su krikščionybę priėmusiais gotais apsigyventi Mezijoje (dab. Bulgarijos šiaurė) šalia Nikopolio, prie Istros. Ten jis sukūrė gotišką raidyną ir iš graikų kalbos į gotų kalbą išvertė Bibliją.

Vulfilos Biblija yra svarbiausias gotų kalbos paminklas, tačiau visas Bibliojs vertimo tekstas neišliko. Jis yra žinomas tik iš dalies. Kaip jau minėta, visi išlikę gotų kalbos rankraščiai yra ostgotų padarytos kopijos iš vestgotų originalų. Didžiausiu Vulfilos biblijos tekstu laikomas „Sidabrinis kodeksas“ (lot. Codex Argenteus 'knyga iš sidabro'). Manoma, kad 500 m. jis buvo sukurtas Teodorikui Didžiajam Šiaurės Italijoje. Šio rankraščio buvo 336 puslapiai. Jis buvo parašytas ant pergamento auksiniui ir sidabrinui rašalu, todėl ir buvo pavadintas „sidabrinis“.

Iš pradžių Sidabrinis kodeksas buvo saugomas benėdiktinams priklausančiame Verdeno vienuolyne.

Neaiškiomis aplinkybėmis jis tapo Šventosios Romos imperijos imperatoriaus Rudolfo II (1552-1612) nuosavybe ir buvo saugomas Prahos Pilyje. Užėmus Prahą švedams, Trisdešimtmečio karo (1618-1648) pabaigoje Sidabrinis kodeksas buvo pagrobtas ir išvežtas į Švediją. 1669 m. Švedijos

kancleris jį padovanojo Upsalos universiteto bibliotekai, joje šis vertingas rašto paminklas yra saugomas ir dabar. Tačiau iš buvusių 336 Sidabrinio kodekso puslapių išliko tik 187 puslapiai. Vienas jo lapas 1970 m. buvo rasta Špajerio katedroje, Vokietijoje.

Leksika

Gotų kalba išsaugojo nemažai ide. Kilmės žodžių. Šioje jalboje yra ir tokių žodžių, kurie formos ir reikšmės atžvilgiu yra tiesioginiai lietuvių kalbos žodžių leksiniai atitikmenys:

got. *sunus* – lie. *sūnūs*, got. *haims* – lie. *káimas*, got. *és* lie. *jūs*, got. *ausō* – lie. *ausis*, got. *anþar* – lie. *añtras*, got. *barn* (gyerek) – lie. *bérnas*, got. *daúr* – lie. *dūr̃ys*, got. *mena* – lie. *mėnuō*, got. *nahts* – lie. *naktis*, got. *wair* – lie. *výras*, got. *sáuil* – lie. *sáulė*.

Tačiau tokių žodžių yra nedaug. Gotų kalbos fonetinės sistemos raida buvo paaikškinta gotų kalbos leksiniais vienetais, kurių dauguma turi tiesioginius atitikmenis lietuvių kalboje. Todėl dažniausiai gotų ir lietuvių kalbų leksinę giminystę galima nustatyti tik žinant gotų ir germanų kalbų istorinę gramatiką, plg.

lie. *šuñs* – got. *hunds*, lie. *kálnas* – got. *halsus*, lit. *širdis* – got. *haírtō*, lie. *gìrna* – got. (asilu) *qairnus*, lie. *keturi* – got. *fidwor*, lie. *dėšimt* – got. *táihun*, lie. *ėda* – got. *itan*, lie. *jūngas* – got. *juk*, lie. *vežū* – got. *gawigan*, lie. *gývas* – got. *qius*, lit. *pilnas* – got. *fulls*, lie. *vilkas* – got. *wulfs*.

Šių istorinių gramatikų tyrinėjimui ypatingos reikšmės turi dabartinės lietuvių kalbos ir jos tarmių duomenys.

A GÓT NYELV

A gót írás eredete az északi germánok közötti kereszténység elterjedésével hozható összefüggésbe. A történészek azt állítják, hogy a kereszténység felvétele Atanarik (lat. Athanaricus, elhunyt 380-ban) és Fritigern (lat. Fritigernus, elhunyt 380 után) gót vezérek közötti ellenséges viszonyhoz köthető. Hogy legyőzze ellenfelét Atanarikot, Fritigern a Római Birodalomhoz uralkodójához, Valenshez (328-378) fordult segítségért. Fritigern azzal szeretne volna megköszönni Valens segítségét, hogy felvette a kereszténységet. Ez a kereszténység ariánus formája volt, amely akkor már az egész Római Birodalomban elterjedt. Az arianizmus alappositulátumának lényege, hogy Krisztus Isten fia, nem egyenértékű az Atyával, nem egy vele. 381-ben a konstantinápolyi templomok gyűlésén az arianizmust eretnekségnek nyilvánították, a világ nyugati részén elvetették, azonban keleten még élt egy ideig, főként barbár népek, legelőször a keleti és nyugati gótok, majd a vandálok és longobárdok között.

A gót birodalomban a kereszténységet Wulfila püspök (311-381) terjesztette el. Szülei a kis-ázsiai Kappadókiából származó keresztények voltak, akiket a gótok a második században fogságba ejtettek. Wulfila maga is gótként nevelkedett, erről árulkodik a neve is, amely gótul „farkaskölyköt” jelent (lat. Ulfilas vagy Ulphilas). 341-ben püspökké avatták Konstantinápolyban, ezután negyven éven keresztül misszionárusként járta a gót földeket. Mialatt Atanarik üldöztetése elől bujkált, II. Konstantin uralkodó (371-361) engedélyt adott neki és a kereszténységet felvett gótoknak, hogy letelepedjenek Moesiában (mai Észak-Bulgária), Nikápoly mellett. Wulfila itt létrehozta a gót írásrendszert és lefordította a Bibliát görögről gót nyelvre.

Wulfila Bibliája a legfontosabb gót nyelvű írásos emlék, azonban a Biblia fordításának szövege nem maradt fenn teljes egészében, csak részleteit ismerjük. Mint ahogy már említettük, az összes fennmaradt gót nyelvű kéziratot a keleti gótok készítették, az eredeti nyugati góti szöveg alapján. A legnagyobb fennmaradt részlet Wulfila Bibliájából az „Ezüst Kézirat” (lat. Codex Argenteus „ezüstkönyv”). Úgy tartják, hogy 500-ban Nagy Theuderich számára készült Észak-Olaszországban. Ennek a kéziratnak 336 lapja volt. Arany és ezüst színű tintával írták pergamenre, innen ered az „ezüst” elnevezés.

Eredetileg az ezüst kódexet egy verduni bencés kolostorban tárolták. Tisztázatlan körülmények között a Római Szent Birodalom uralkodójához, II. Rudolfhoz (1552-1612) került, majd a prágai várban őrizték. Miután Prága a svéddekhez került, a harmincéves háború végére az ezüst kódexet elrabolták és Svédországba vitték. 1669-ben a svéd kancellár az Uppsalai Egyetemnek adományozta, ahol a mai napig őrzik ezt az értékes írásos emléket. Azonban az eredeti ezüst kódex 336 lapjából csak 187 maradt fenn. Az egyik lapját 1970-ben találták meg a speyeri katedrálisban, Németországban.

Lexika

A gót nyelvben számos indoeurópai eredetű szó maradt fenn. Ebben a nyelvben is vannak olyan szavak, amelyeknek alakja és jelentése közvetlenül megegyezik a litván szavakéval:

gót *sunus* – lit. *sūnūs* (valaki fia), gót *haims* – lit. *káimas* (faluk), gót és lit. *jūs* (ti), gót *ausō* – lit. *ausis* (szem), gót *anþar* – lit. *añtras* (második), gót *barn* (gyerek) – lit. *bėrnas* (fiú), gót. *daúr* – lit. *dūrrys*, gót. *mena* – lit. *mėnuo* (hold), gót *nahts* – lit. *naktis* (este), gót *wair* – lit. *vyras* (férfi), gót *sauil* – lit. *saulė* (nap).

Azonban kevés ilyen szó található. A gót nyelv fonetikai rendszerének fejlődése olyan gót nyelvi egységekkel magyarázhatóak, amelyek többségének a litván nyelvben van közvetlen megfelelőjük. Ezért a legtöbb esetben a gót és litván nyelvi lexikai rokonságot egyszerűen meg lehet állapítani, elég ismerni a gót és germán nyelv történeti nyelvtanát, például

lit. *šun̄s* - gót *hund̄s* (kutya), lit. *kálnas* - gót *halsus* (hegy), lit. *širdis* - gót *hairtō* (szív), lit. *girma* - gót *(asilu)qairnus* (malom), lit. *keturi* - gót *fidwor* (négy), lit. *dėšimt* - gót *táihun* (tíz), lit. *ėda* - gót *itan* (eszik, zabál), lit. *jūngas* - gót *juk* (iga), lit. *vežù-* gót. *gawigan* (hoz), lit. *gývas* - gót *qius* (élő), lit. *pilnas* - gót *fulls* (teli), lit. *vilkas* - gót *wulfs* (farkas).

A mai litván nyelv és dialektusainak adatai fontos jelentőséggel bírnak ezekben a történeti nyelvtani vizsgálatokban.

Norbert Lukács fordítása (2017)

Szakirodalom:

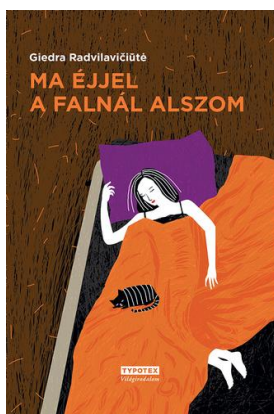
Olegas Poliakovas: *Pasaulis ir lietuvių kalba: indoeuropiečių ir lietuvių kalbų giminystė*, Vilnius: Endcikolpedija, 2008.

SEMINARINIAI DARBAI

SZEMINÁRIUMI DOLGOZATOK

Grund Ágnes

ESSZÉK A VALÓSÁG ÉS A KÉPZELET HATÁRÁN

Giedra Radvilavičiūtė: *Ma éjjel a falnál alszom*

Bevezetés

Giedra Radvilavičiūtė litván író Ma éjjel a falnál alszom című esszékötetét 2010-ben jelent meg, 2012-ben elnyerte az Európai Unió Irodalmi Díját, 2015 óta pedig Laczházi Aranka fordításában magyar nyelven is olvasható. Radvilavičiūtė 1983-ban végzett a Vilniusi Egyetemen, később tanárként, szerkesztőként dolgozott Litvániában, 1994 és 1997 között családjával Chicagóban élt. Ahogyan arra ebben a kötetben is utal, nem először publikált hasonló gyűjteményt, két kötete is megjelent korábban (Siužeta siūlau nušaut – 2002, Suplanuotos akimirkos – 2004), de a nemzetközi elismerést ez a kötet hozta el számára.

Giedra Radvilavičiūtė 1960-ban született. Korábban is értelmiségi pályán mozgott, az irodalmi életbe első, 42 éves korában megjelent kötetével kapcsolódott be, így az írást megelőző évek akár egyfajta szemlélődésnek, tapasztalatszerzésnek is tekinthetők a szovjet, majd az 1991 óta független Litvániában. Amikor az átélt események végül megérttek a történetmesélésre, talán nem véletlen, hogy a szerző az esszé műfaját választotta a közlés eszközeként. Az esszé műfaja alkalmat kínál az egyik legemberibb tulajdonságunk és vágyunk kielégítésére, amely nem más, mint a külvilágról alkotott személyes reflexió. Minden esszé próbálkozás, kísérlet valamely tárgy kapcsán az önkifejezésre; az átélt élmények, érzések, gondolatok újragondolására és szavakba öntésére. Az esszé nemcsak a világgal kapcsolatos meglátások kifejezésének, de az önreflexiónak is keretet adhat: egyaránt hangsúlyosak lehetnek benne az objektív és a szubjektív elemek. A műfajt tehát, mivel igen széles skálán mozog, nehéz definiálni, sőt, talán könnyebb megállapítani, mely alkotás nem tartozik alá. Sok fajtáját megkülönbözteti a szakirodalom; létezik filozófiai esszé, irodalmi esszé, de témája lehet a mindennapi élet vagy a politika is. Minden esszé közös jellemzője a reflexió. Az érzelmek terén eltérő hangsúlyok, hangsúlyváltások is jellemzőek, de változhat például a kommunikációs helyzet is, amelyben az esszé születik. Az esszéíráshoz nagyfokú tájékozottság, világra való nyitottság szükséges, illetve az a képesség, amelynek segítségével a szerző képes az

önkifejezésre olyan módon, hogy ötvözi, organikus egésszé alakítja át a megtapasztalt valóságot, valamint a valóság megélésének egyéni tapasztalatát.

Esszékből a képzelet és a valóság

A műfaji önmeghatározás a kötetben is tetten érhető: „(Az elbeszélő és a lánya közötti dialógus további részét úgy kellene leírni, mint egy álmot. Csakhogy az álom a lírai próza tartozéka. Én pedig esszé írók.)” – szól ki a Hosszú séta rövid mólón esszé elbeszélője az olvasónak. A szerző esszéírói minőségében tökéletesen megfelel a fent említett kritériumoknak. Giedra Radvilavičiūtė azonban rendkívül fantáziadús, kreatív szerző, így szövegei kihasználják a műfaj nyújtotta széles lehetőségeket, de bátra átlépik annak határait is, és valóban, sokszor kölcsönveszik az álmok tulajdonságait: a valóságból táplálkozó események meghökkentő, kifacsart elemekkel társítva, újrakonstruálva jelennek meg.

Az esszé a külvilágról alkotott reflexiót tartalmazó, de alapvetően a realitás talaján mozgó műfaj. Giedra Radvilavičiūtė esszéiben azonban a hangsúly a valóság pontos leírása és az erre adott személyes reflexió skáláján, ahol az irodalmi esszék általában mozogni szoktak, a szubjektivitás felé tolódik el. Életeseményeinek hiteles, de nem tényszerű ábrázolására törekszik, ezért alkalmazza azt a módszert, miszerint a különböző történéseket egyszerre meséli el a realitásból táplálkozó anekdotizáló stílusban, valamint szabad asszociációk, játékos intertextualitás segítségével is. Az adott történet egy eleméről hamar eszébe jut egy másik történet: ez a technika kötetlen szövegélményt nyújt az olvasónak, hiszen a szerzővel együtt indulhat útra minden felmerülő, új gondolatot követve. Jelentős értelmi-érzelmi hullámvázis is jellemzi a szövegeket. A különböző történetfonalak közül azonban előbb vagy utóbb, az olvasó számára többekévesbé nyilvánvaló módon minden esszéből kitűnik egy, amely az igazán lényeges történetet, élményt, az átadni kívánt gondolatokat és érzéseket hordozza. Az esszék szerkezete így az elbeszélő párbeszédének tűnik önmagával, egy korlátlan gondolatfolyamnak, amely azonban mégis az olvasó figyelmét szigorúan irányító, zárt és következetes szerkezetbe sűrítődik.

A tizenkét esszé mögött ugyanaz az „átlagos, hétköznapi” nő áll: középkorú, rendkívül humoros, intelligens, érdekes, a világ dolgai iránt fogékony, de magányos nő, aki szerkesztőként dolgozik Vilniusban, és az óvárosban él a lányával és a macskájával. A kötet minden esszéjében megjelenik, de nem mindig ő az elbeszélő. Az elbeszélő szerepének, és így a nézőpontok változása kapcsán érdemes megfigyelni a változatos

kommunikációs helyzeteket is. A Tósztt című esszében például ő maga az elbeszélő, az esszé maga pedig egy szónoklat, egy beszéd, amelyet unokatestvére, Mildutè (Milda) és Alexandr esküvőjének évfordulóján mond el. Retorikai szempontból jól felépített, ám kicsit sem szokványos beszédről van szó. Az énelbeszélő a kiszólások segítségével folyamatosan kapcsolatot tart megkonstruált címzettjeivel, stílusában keverednek az erős retorikájú írott szövegekre és az élőbeszédre, a szóbeli kommunikációra jellemző vonások. A gondolatok és a fennhangon is kimondott szavak összemosódnak, témája pedig valójában az, hogy miért nem tud és nem is akar rendes, az elvárásoknak megfelelő beszédet tartani. Ő maga a tízéves házassági évfordulóját sem ünnepelte meg, a beszéd jelenében pedig már elvált. Ehelyett azonban olyan témákat jár körül, mint az emberi kapcsolatok természete általában, a házasság vagy a magány.

Egy másik, Az amerikai életrajzom c. esszében gyermekkorát idézi fel, összevetve egy Amerikában, illetve a szovjet rezsim uralma alatt tartott Litvániában felnőtt ember életrajzának lehetséges különbségeit. Nem lehet véletlen, hogy pont ezt az oppozíciót választja: a nyugati országok közül a litván emigráció egyik fő célpontja mindig is az amerikai kontinens volt. A Lényegi változások c., a kötetben a hatodik helyet elfoglaló esszé kiindulópontja egyszerűen az a tény, hogy a lánya lassan felnő, ő pedig öregszik, és egyre jobban kezd hasonlítani saját édesanyjára: „Azt, hogy a világban zajló változások többsége számomra egyre inkább furcsának, érthetetlennek tűnt, ijesztő, sőt, sokkoló volt, egyetlen dologgal magyaráztam: hogy reménytelenül öregszem.” Miután alapos vizsgálatnak vetette alá idősödő testét, testrészeit, ráncait, az elbeszélő egy tragikus hangú, fiktív levelet ír a lányának egy „komoly klinikáról” (mint amilyen a „Szépséggyár”): „Kedves lányom... Ha esetleg nem ébrednék fel az operáció után, tudd, hogy én magam akartam így. Elegem volt az igazi arcomból. Ismerd el, te is, mint minden kamasz lány, arra vágytál, hogy az anyád fiatalabbnak nézzen ki. És igazad volt. Az utóbbi időben még a macska is ásítózva nézett rám, mikor a fürdőszobában levetkőztem.” A szövegrészlet jó példa a Radvilavičiūtėt jellemző finom, néha gúnyos humorra és öniróniára is. Ugyanitt később egy telefonbeszélgetést olvasható, amelyből kiderül, gyakran foglalkoztatja a halál gondolata is. A szöveghez egy epilógust is mellékel a barátnőjének címezve, amely a barátnő teendőinek listáját tartalmazza az elbeszélő halála után. A hetedik, Bemutatás: ők azok, akikkel szeretnék újra találkozni c. esszét egy olvasmányélmény indítja útjára (J. D. Salinger: Seymour: Bemutatás). A 27. számú páciens, a kötet nyolcadik esszéje az első olyan szöveg, amelyben az elbeszélő megváltozik: ezúttal az

előző esszéekben elbeszélőként megkonstruált középkorú nő pszichológusa jelenik meg, aki naplószerű feljegyzésekben rögzíti a találkozásait.

Esszékötet vagy regény?

Ha az esszékötetet folyamatosan olvassuk, mint egy regényt, és a cselekményeket összefüggő történetként értelmezzük, akkor az esszék egy időben lineáris vonalra is elfűzhetők: az elbeszélő egyre magányosabb, egyre jobban keresi az egyedüllétet és egyre jobban utálja is azt. A történetek egymásutánisága folyamatos reflexió az idő múlására és az öregedésre: az értékítélet, a gondolkodás, az íráshoz való viszony, a viselkedés, az emberi kapcsolatok, az öltözködés, az emberi test változásaira. A címadó, nyolcadik esszében (Ma éjjel a falnál alszom) az elbeszélő arról számol be, hogy immár majdnem ötven évesen jobban érdekli az olvasás, mint az írás. Leszokott a televíziózásról is, megunta a híreket, amelyek élete eddigi ötven éve alatt mit sem változtak. Érdekelni kezdte viszont az internet, méghozzá az itt található ingatlanhirdetések. Először az unokatestvérének keresett lakást, de miután a férfi beköltözik egy városszéli lakásba, az elbeszélő kényszeres szenvedélye továbbra is megmarad az internetes ingatlanhirdetések iránt: „Hirtelen megértettem, hogy az egér egyetlen kattintásával egy idegen lakás falán lépek be, kis időre beköltözöm egy idegen térbe, elmerülök ismeretlen [...] emberek bútorai, holmija között, és nem hagyok semmiféle nyomot magam után. [...] Se erőfeszítésekre, se sötétségre nem volt szükségem ahhoz, hogy betörjek egy idegen térbe, nem gyötört se a félelem, se a bűntudat.” Miért jelent számára ekkora élvezetet, hogy egyik lakásból a másikba mászkál, mi elől menekül ezekkel a képzeletbeli kalandokkal? Az elbeszélő a szociális szorongások elfojtásával indokolja ezt a szenvedélyt, később azonban azt írja: „A idegen lakásokban mászkálni túlságosan is varázslatos volt ahhoz, hogy köze legyen a valósághoz.” Figyelmet érdemel még az utolsó, Nekrológ című esszé is. A kötetzáró szövegnek két elbeszélője van, az első az esszék főhősnőjének barátnője, aki beszédet mond ennek temetésén: „Bár különösen félénk vagyok, a barátnóm pedig vagány nő volt [...] Igaz, ő valamivel gyorsabban öregedett, öszült, és lett egyre szomorúbb, mint én.” Ez a szöveg szintén nem mentes az írónő fanyar humorától: a megboldogult „Úgy járt, mint egy kacsa.” Minden esszében, vagy esszének álcázott novellában, az elbeszélő hosszú és kacskaringós utat jár be képzeletben, amelyhez egy meghatározható, akár irodalmi, akár hétköznapi élmény szolgálatja a kiindulópontot.

A regényként olvasott szövegfolyam főszereplő elbeszélője, vagyis az idősödő és magányos, lányát egyedül nevelő szerkesztőnő, írónő így vall az

életéről: „Az esték mostanában csendesek az otthonunkban, ahol a lányommal élek. Néha úgy tűnik, hogy ez a csönd belőlem ömlik ki, mint az olaj” (Hosszú séta rövid mólón). Később így fordul a kislányához: „– Kislányom. Fontos dolgot mondok neked. Felhívott egy bölcs kiadó. Azt ajánlotta, írjak regényt. Pénzt ajánlott. Elmegyek... Elhatároztam, hogy igazi író leszek. Gondolkodnom kell. Talán megváltoztatom az életmódomat. Összekötni a banális egzisztenciánkat a túlvilággal. A holtakkal. – Holnap dolgozat. Ha elmész a boltig, hozz kekszet. Két csomaggal. Csokisat – kérte a lányom. Hátra se fordult. [...] Egy nyolcadikos gyerek minden bizonnal túl kicsi, hogy felfogja: ha az ember igazi író akar lenni, akkor mindenestül megy el otthonról. [...] az írónak nem lehet se otthona, se munkája, se pénze, se lelki nyugalma. El kell merülnie az egyedüllétben.” Ez a részegség értelmezhető egy középkorú nő utolsó kitörési kísérletének is a folyamatosan köréje záródó, egyre csöndesebb és üresebb életből, az öregedés, az eltűnés folyamából. Később, amikor kijózanodik, eszébe jut, hogy a gyerek kekszet kért, elfogyott a macskaalom. Eszébe jutnak a körülötte élő fontos személyek (emberek és állatok, de itt a macska is ember). Hiába vágya alkotóként szabadságra, hiába vágya vissza korábbi életére, az utazásokra, fiatal kora férfaira, haza kell mennie, csokis kekszet kell vennie és gondoskodnia kell lányáról és a macskáról. Bármennyire is magányosnak tűnik, bármennyire is szeretne az lenni, közben mégsem tud elszakadni szeretteitől, barátnőitől, a macskájától, nem érheti el a vágyott egyedüllétet és szabadságot. Ez a felismerés könnyen átvezethet a valóságból a képzelet világába, ahol újabb, de fizikálisan már nem valóságos kitörési kísérletet tehet: idegen emberek lakásaiba kirándulhat az interneten.

A fikció tematizálódásáról, szövegszervező szerepéről

A fentiek alapján az írói technika, amellyel a szövegfolyamok létrejönnek, a fantázia, a fikció és a valóság összemosásából áll, de Giedra Radvilavičiūtė esszéiben még ennél többről van szó. E világfelfogásra, írói attitűdre az első érzékletes példa rögtön az első szövegben jelenik meg, amikor a családi látogatásról visszatérve az úton találkozik egy csapat újságíróval, akik interjút szeretnének készíteni vele: az elbeszélő köszönés nélkül elindul a kamera felé, egészen addig, amíg olyan közel ér, hogy ajkával érinti a kamera üvegét (mint ahogy régen a keleti országokban érintették az emberek ajkukkal a fákat, amikor valamit el akartak mondani, ami nyomasztja őket) és suttogni kezdi saját hitvallásának részletét a hatásosan felépített szövegek jellemzőiről (az esszé maga egy felsorolás öt pontban arról, hogy milyen a jó szöveg). Mivel az újságírók nem erre kíváncsiak, zavarba jönnek. Az egyik újságíró pedig – gondolja az elbeszélő

– „Látta, hogy nem vagyok már fiatal, nem vagyok fotogén, valahogy összementem [...] és egyébként is... ideges vagyok.” Az újságíró nő megnyugtató szavainak a hatására az elbeszélő beszélni kezd, de később észreveszi, hogy amit mond, azok nem a saját szavai, valójában Knut Hamsun norvég író Pán: Glahn hadnagy följegyzéseiből (1943) című regényének elsőt oldalát idézi (amely ugyanaz a könyv, amellyel távoli rokonának korán elhunyt kishűgát a sírba helyezték). Ez az intertextuális játék visszautal az esszé elejére is, a hatásos szöveg kapcsán direkt módon idézett szövegekre, de a technika tovább is lép: az idézetet kezdetben az olvasó is az elbeszélő saját szavaiként olvassa. A valóság és a fikció keveredése lassan az olvasó számára is érzékelhetővé válik: „Hogy elkerüljem a kamera tekintetét, amely meglepően hasonlónak tűnt a fakéreghez, lehajoltam. [...] négy ujjamat beledugtam az Emilijától kapott mézbe, amely ősszel segített nekik megélni, kikotortam egy maréknyit, és azzal bekentem a kamera objektívját. (Pontosan úgy csináltam, ahogy régen Keleten csinálták az emberek, amikor egy fának mondták el a titkukat, mert azt akarták, hogy az így megfulladjon a sötétben.)” A valóságban (esetlegesen) megtörtént elemeken túl azt is leírja, hogy mit szeretett volna, vagy mit kellett volna csinálnia egy ilyen helyzetben. Valószínűsíthető, hogy az elbeszélő csak képzeletben kenhette be mézzel a kamerát, mégis ez a cselekvés értékelődik feljebb, ezt érezzük helyesnek az adott helyzetben, ez az, amit egy „vagány” nő csinált volna (hiába hangzik el a Nekrológban: az elbeszélő (a „halott”) nem tarja magát vagánynak, sőt egyenesen hétköznapi nőként gondol magára).

Miért „kente be mézzel a kamerát” az elbeszélő? Radvilavičiūtė esszéiben a fikció, mint a fentiek is jól példázzák, nem a valótlanra, a meg nem történtre utal, hanem egy párhuzamos valóságra, egy olyan valóságra, amely megtörténhetett volna, esetleg meg is történt: az elbeszélő benső világában, a fantázia világában. A képzeletben átélt dolgok egyenértékűek a valósággal, sőt magasabbra értékelődnek annál. A valóságos és valóságosnak tűnő elemek összemosódnak, hogy együttesen adják vissza az elmesélt történetet, élményt, mégpedig olyan minőségben, amely a lehető legközelebb áll ahhoz, ahogyan az elbeszélő átélte őket. A vágy, hogy hűen tükrözze az eseményeket, illetve az esszéik önreflexív tulajdonsága okozza, hogy a szövegek nagy részében megtalálhatóak a „valódi” események mellett a „mi lett volna ha” események is: azok a szavak, amelyeket ott és akkor éppen nem tudott kimondani, azok a cselekvések, amelyeket nem volt bátorsága megtenni és azok a történések, amelyek, bár szerette volna, mégsem vele történtek meg. Vagy ahogy az elbeszélő fogalmaz: az eseményeknek az emlékezetünkben más a jelentőségük, mint volt akkor, mikor megtörténtek.

„Néha egyszerűen újraalkotom a múlt képeit, szeretem megállítani őket a legizgalmasabb helyeken, pimaszul átszabni az eseményeket. Montázsokat ragasztok össze, hogy az életrajzom filmje (különösen a vége) a képzeletemben másképp alakuljon... Mindenféleképpen.”

Összegzés

A kötet szövegei tehát önálló esszék, valamint egy összefüggő egészként is olvashatók. Természetesen reakcióba lépnek egymással, összekapcsolódnak, sőt, még az író korábbi köteteire is történnek utalások. Összességében az első, kiemelt helyen szereplő szöveg, A szöveg vonzása, az az esszé, amely az egyik kulcsot szolgáltatja a tizenkét esszéből álló kötet lehetséges megfejtéséhez. A tárgy, amelyről az elbeszélő értekezik, az maga a szöveg, méghozzá a hatásos szöveg vizsgálata. A szöveg fogalmának szövegtani, stilisztikai meghatározása komplex feladat, még bonyolultabb tudomány a szövegek hatásosságának elemzése. Jelen esetben az elbeszélő különböző olvasmányélmények felidézésének segítségével állítja össze azt az öt kritériumot, amelyek egy hatásos szöveg elengedhetetlen feltételei. Mint kiderül, az esszé címe egy litván irodalmi fórum címe is, ahová meghívást kapott. „Semmit sem teszek ok nélkül.” – figyelmeztet az elbeszélő némi humorral, hiszen az a lineáris út, amelyen eddig a szöveg haladt, a továbbiakban igencsak kanyargóssá válik. Elhatározza, hogy ha már itt van, megkeresi a városkában élő távoli rokonait, így találkozik Emilijával, felidéződik családjának és a születésének története is: „A háború után a nagyapámat öt év börtönre ítélték. A malomban dolgozott, és állítólag (vagy tényleg) olykor csalt a liszt mérésénél. A családjának lopott pár száz gramm lisztet zsákonként. Abban a családban születtem én több mint tíz évvel később. Az íz a tormától van. A moly a gyapjúból. Az ember – lisztből. Mikor a kórházban először adtak oda anyámnak szoptatni, úgy mesélte, az arcom ráncai között még ott volt a liszt.” A lisztet először itt említi, de később, a tizedik esszében is megtaláljuk (Közjegyzői iroda): ez a szövegrészlet jó példa arra, hogyan utalnak egymásra a szövegek, valamint, hogy az egyes elemek hogyan lesznek motívumokká a szövegek összekapcsolódásaiban. A tizedik esszében a Chicagóban gondozott idős, zsidó nő, Sonja szavaiban tér vissza a liszt, amely immár motívum: „A néni szombatonként, mikor magunkra maradtunk, azt mondogatta: „Tudod, lehunyom a szemem, és a napsütésben mint apró szikrákat látom a pergő lisztet.” Milyen pontos volt ilyenkor az arca – egy lehunyt szemű emberé, aki a napfényben pergő lisztet látja. A liszt az emlékezetében hullott, és ez a liszt, amely nagyjából kilencvenéves volt – és nem a kenyérmorzsák, mint a mesében –, mutatta a hatalmas utat visszafelé.” Ebben a képben a liszt

metaforikus-metonimikus képpé válik: első közelítésben azokat a nyomokat jelöli, amelyek a néni életének útján haladva (mint a mesében a kenyérmorzsák) visszavezetnek a kiindulási ponthoz, a születéshez. Kilencvenéves lisztről van szó azonban, amely jelző és a kötetet nyitó esszé együttesen újabb jelentést teremtenek: az ember lisztből (a háború alatt a nagypapa által lopott liszt táplálta a családot), vagy, ha a Bibliára gondolunk, porból születik, halála után lisztté, porrá lesz.

Hatásos szövegek Giedra Radvilavičiūtė szövegei is. A fentiek alapján világos, hogyan épülnek fel, hogyan kapcsolódhatnak egymáshoz, alkothatnak egészet, formálódnak kötetté a szövegek. Jól megszerkesztett, mégis kötetlen, szabad, a posztmodern irányzat igényeit kielégítő szövegek, de egyben túl is mutatnak ezen igényeken, és további értelmezés lehetőségét is biztosítják.

(2016-os szemináriumi dolgozat összefoglalása)

Szakirodalom és hivatkozások

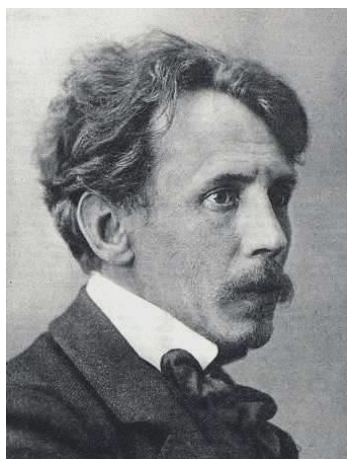
KERNER Anna, Esszé a középiskolában. A filozófiai esszé, Anyanyelv-pedagógia, 2009, 2.

Internet: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=164>
(2016.06.12.)

RADVILAVIČIŪTĖ, Giedra, Ma éjjel a falnál alszom, Budapest, Typotex Kiadó, 2015.

SPRINDYTĖ, Jūratė: Radvilavičiūtė.

Internet: <http://www.xn--altiniai-4wb.info/index/details/1537> (2017.11.30.)

Nagy Judit Barbara

MIKALOJUS KONSTANTINAS ČIURLIONIS ÉLETE ÉS MŰVÉSZETE

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis élete

Mikalojus Konstantinas Čiurlionis 1885. szeptember 22-én született a mai dél-litvániai kisvárosban, Varėnában, Adelė Marija Magdalena Radmanaitė-Čiurlionienė és az orgonista Konstantinas Čiurlionis legidősebb gyermekeként.

1876-ban a család Ratnyčiabe, majd 1878-ban Druskininkai-be költözött. Az itt eltöltött évek később nagy hatással voltak Čiurlionis művészetére. Édesapjától 7 évesen könnyen megtanulta a kottaolvasást, majd zenei tanulmányait Litvánia észak-nyugati részén található városában, Plungėban, Michał Kleofas Ogiński iskolájában folytatta 1893-ig.

Čiurlionist Ogińskinak a család egyik barátja, dr. Jozef Markiewicz ajánlotta. Ogiński támogatta a tehetséges fiatalembert, és elküldte a Varsói Konzervatóriumba. Čiurlionis a fuvola mellett több hangszeren is megtanult játszani, és egy kórusban is énekelt. Szabadidejében a zeneszerzés mellett szívesen rajzolt, festett. 1892-től fuvolistaként egy zenekarral fellépett a mai Lettország fővárosában, Rigában és a mai litvániai városokban, a tengerparti üdülővárosban, Palangában és a nyugat-litvániai Rietavasban. 1893-1899-ig Varsóban élt. Először T. Brezicki professzor, majd 1895-től a műkritikus, Anton Sygietinski művészetkritikus osztályába járt zongora szakra; a zeneszerzést Zygmunt Noskowskinál tanulta.

A varsói évek alatt felkeltették érdeklődését a természettudományok, az irodalom és a művelődéstörténet. Kedvenc írói közé tartozott a mai Fehéroroszország területén, Zavossėban született Adam Mickiewicz lengyelül író költő, a mai Ukrajna területén, Kremenečben született Juliusz Słowacki lengyelül író költő és író, Bolesław Prus lengyel író, Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij orosz író, Lev Nyikolajevics Tolsztoj orosz író, Friedrich Nietzsche német klasszika-filológus és filozófus. Az intézményben ismerte meg barátját, a varsói születésű lengyel zeneszerzőt, Eugeniusz Morawski-Dąbrowát, akinek otthonában gyakran vendégeskedett. Varsóban komponált kánonokat, fűgákat, prelűdiumokat zongorára és vonósnegyesre.

Diplomamunkája a De profundis (kantáta vegyeskarra és szimfonikus zenekarra) volt. Tanulmányai elvégzése után felajánlották neki a lengyelországi Lublini Zeneiskola vezetését. Čiurlionis visszautasította az ajánlatot, helyette magántanárként dolgozott. 1899 nyarán visszatért

Druskininkaibe, ahol rajzolt, valamint zenét tanított testvérének. Ősszel visszautazott Varsóba, ahol továbbra is magántanárként dolgozott, hiszen nemcsak saját magát, de testvérét, Povilast is el kellett tartania. Az 1901-ben szerzett Miške (Az erdőben) c. szimfonikus művét, mely gróf Władysław Stanisław Zamoyski által finanszírozott versenyen elnyerte a zsűri tetszését, és ezzel az első helyezést, barátjának, Morawskinak ajánlotta.

Ogiński támogatásával eljutott a németországi Lipcsei Konzervatóriumba is, ahol 1901-1902-ig tanult. Diplomamunkája a Keštutis c. fuga volt. A lipcsei Gewandhausban és a Színházban hallgatott műveket kedvenc zeneszerzőitől (az orosz Csajkovszkijtől, a német Wagnertől és Händeltől, valamint Liszt Ferenctől). 1903 őszén elkészült a Laidotuvių simfonija (Temetési szimfónia) c. hét képből álló ciklusával, és a Jūra (Tenger) c. szimfonikus költeménnyel. 1904-től egy varsói művészeti intézményben tanult, melyet egy mai nyugat-fehéroroszági faluban, Kruplianyban (Крупляны) született művész, Kazimierz Stabrowski (litvánul: Kazimieras Stabrauskas,) vezetett. Karol Tichy festőművész és Konrad Krzyżanowski ukrajnai születésű, lengyel festőművész és illusztrátor rajzot tanított, az Osztrák-Magyar Monarchiában született lengyel szobrász és művész, Ksawery Dunikowski szobrászatot, valamint Ferdynand Ruszczyk, a mai Fehéroroszország területén született lengyel festőművész, festészetet. Tanulmányai mellett az intézmény kórusát vezette, de elvállalta egy varsói litván kórus vezetését is. 1905 végén Lettországba ment, ahol Eugenija Kerbedienė volt a művészeti támogatója, azonban a karácsonyt már Druskininkaiben töltötte. Itt írta meg levelét testvérének, Povilasnak, melyben elhatározta, hogy minden múltbeli és jövőbeli munkáját Litvániának szenteli. Ekkor kezdte el foglalkoztatni egy litván nyelvű opera megírásának a gondolata is. 1906 júniusában megjelent egy cikke a Vilniaus žinios (Vilnius hírei) c. újság 123. számában. Čiurlionis eljutott Prágába, Drezdába, Nürnbergbe, Münchenbe és Bécsbe. Ebben az időszakban dolgozta ki a vázlatokat Zodiakas (Zodiákus) c. ciklusához. Még ebben az évben meghívást kapott a litván művészek első kiállítására. Elküldte műveit (összesen 33 alkotást) a vilniusi kiállításra (pl. Pasaulio sutvėrimas (A világ teremtése), Rex, Audra (Vihar) stb.), valamint 8 fluor rézkarcot) és segített a szervezésben.

1907 őszén Vilniusba költözött, és részt vett a Litván Művészeti Társaság gyűlésén, ahol a bizottság vezető tagjai közé választották. Gabrielius Landsbergis-Žemkalnis, litván dramaturg, publicista, színházigazgató, valamint a tiltott litván sajtó terjesztője, Blinda c. drámájának főpróbáján találkozott jövőbeli feleségével, Sofija Kymantaitė írónővel. 1908-ban vezette a Vilniaus kanklės (Vilnius kanklesze) kórust. Koncertet adott a kórossal együtt, valamint zongoristaként is. Május 30-án Čiurlionis vezényletével, Vilniusban mutatták be a De Profundis c. kantátát. 1908 júniusában Druskininkaiiban tartózkodott, ahol megfestette a Sonata III., Sonata IV. c. ciklust. Júliusban Sofijával Palangában maradt, ahol megfestette a Sonata V. c. ciklust, majd eltervezték a Jūratė c. opera megírását. Október közepén ellátogatott Szentpétervárra, ahová magával vitte néhány festményét is. Felkereste, Msztyiszlav Dobuzhinskit, az orosz dekadencia képviselőjét, aki bevezette őt az orosz művészek körébe.

A januári esküvő után Sofijával Szentpétervárra utaztak. Čiurlionis munkáit bemutatták egy szentpétervári kiállításon. Itt festette meg Rex c. festményét. Három műve is látható volt az Orosz Művészek Szövetségének hatodik kiállításán. Később műveit a Vilniusi Művészek Társaságának tavaszi kiállításán is bemutatták, valamint 13 festménye részt vett egy krakkói kiállításon is.

Nyáron 20 képet festett (Angeléliai (Rojus) Angyalok (Paradicsom), Aukuras (Áldozóoltár). Novemberben Szentpétervárra utazott. Ott kapott egy javaslatot, hogy vezesse a helyi litván közösség kórusát, valamint együtt dolgozott egy litván értelmiségi körrel (Kazimieras Būga, nyelvész, Augustinas Voldemaras, politikus, Česlovas Sasnauskas, zeneszerző, Juozas Tallat-Kelpša, a litván Operaszínház megalapítója, karmester, zeneszerző, pedagógus). December végén megromlott mentális egészségi állapota, kimerültséget állapítottak meg nála. 1910 elején egy professzor tanácsára Sofija visszavitte beteg férjét Druskininkaiiba. Később Čiurlionis felvételt nyert egy szanatóriumba, mely Pustelnikban, Varsó közelében található. 28 festményét bemutatták a Litván Művészeti Kiállításon, Rigában. 1910. június 12-én megszületett lánya, Danutė. Ősszel Čiurlionist az orosz Művészetek világa (Мир искусства) elnevezésű egyesület tagjává választották Szentpétervárott. 1911. március végén séta közben megfázott és tüdőgyulladást kapott. Április 10-én halt meg a pustelniki szanatóriumban.

Čiurlionis művészete

Čiurlionis közel 300 képet festett, és ugyanennyi zenét szerzett. Festményei nagy része a kaunasi múzeumban (Nacionalinis Mikalojaus

Konstantino Čiurlionio dailės muziejus / Mikalojus Konstantinas Čiurlionis Nemzeti Művészeti Múzeum) található, de egyes művek Vilniusban, Varsóban és Szentpétervárott, illetve magángyűjteményben vannak. Műalkotásait nemcsak egy stílusirányzathoz lehet kapcsolni, hiszen egy-egy mű a neoromantika, a szimbolizmus vagy a szecesszió stílusjegyeit viseli magán. Műveit Sztálin és követői elítélték az 1950-es években, de a Szovjetunió megszűnése után Čiurlionis az új, független Litvánia szimbóluma lett, mert művészete egyaránt tartalmaz litván folklórelemeket, valamint egyetemes témákat. A festmények mellett készített könyvborítókat, plakátokat, címkéket és metszeteket is. A festési módszerek közül általában az akvarellt használta. Kevés alkotását készítette olajfestékkel. Festményein, melyekre a finom színkezelés jellemző, megjelenik a litván természet által árasztott nyugalom, vagy eltávolodik a valóságtól, és a spirituálisabb témakör felé fordulva álmoképszerű alkotásokat hoz létre.

Čiurlionis volt az első litván zeneszerző, aki kamara- és szimfonikus zenét szerzett. Több mint 250 darabot írt zongorára, vonós hangszerekre, zenekarra és kórusra. Zongorára összesen 150 darabot írt, s ezek közül legkiemelkedőbb műve volt a három részből álló Jūra (Tenger) c. ciklus. A többi rövidebb variációkat, fűgákat, kánonokat tartalmazott, amelyek közül egyes művek hangulata derűs és optimista volt, míg más művekére a nyugtalanság és a tragikus pesszimizmus volt jellemző. Ezek az eltérő hatások (viharos düh és nyugalom, csend) gyakran váltakoztak az alkotásaiban, mert szívesen alkalmazta a többszólamú technikát. Népdalokkal is dolgozott, melyeket összehangolt a saját stílusával (erős basszus, a hajlítások széles tartománya, megváltoztatott akkordok, kánonok).

(2015-ös szemináriumi dolgozat összefoglalása)

Szakirodalom és hivatkozások

- Bojtár Endre: Litván kalauz, Bp., Akadémiai Kiadó, 1990.
Julhiet-Charvet, Ce□line: M.K. Čiurlionis: 1875-1911: Paris, Muse□e d'Orsay, 8 novembre 2000-4 fe□vrier 2001, Paris, Re□union des Muse□es Nationaux, 2000.
Internetes irodalomjegyzék:
<http://ciurlionis.eu/en/ciurlionis/>
http://www.ldm.lt/Naujausiosparodos/MKCiurlionis_aut.en.htm
<http://www.juilliard.edu/journal/introducing-mikalojus-ciurlionis-painter-and-composer>
[http://www.ldm.lt/Naujausiosparodos/MKCiurlionis_aut.en.htm#Musical works](http://www.ldm.lt/Naujausiosparodos/MKCiurlionis_aut.en.htm#Musical%20works)
<http://ciurlionis.eu/en/painting/>
http://www.ldm.lt/Naujausiosparodos/MKCiurlionis_aut.en.htm#Painting
https://hu.wikipedia.org/wiki/Micha%C5%82_Kleofas_Ogi%C5%84ski
https://fr.wikipedia.org/wiki/W%C5%82adys%C5%82aw_Stanis%C5%82aw_Zamoyski

GROŽINĖ LITERATŪRA

SZÉPIRODALOM

POEZIJA ❄ KÖLTÉSNET

LITERATŪRINĖS PASAKOS ❄ IRODALMI MESĖK

NOVELISTIKA ❄ NOVELLISZTIKA

POEZIJA ❁ KÖLTÉSZET

Danutė Jovaišienė

MANO LIETUVA

Lietuva mažytė
Kaip rasos lašelis,
Ji kasmet sužydi
Obelų žiedais.

Būna – visą žemę
Žiedlapiais nukloja,
Nuskuba per pievas
Vasara šilta.

Lietuva gimtoji,
Stoviu ir galvoju:
Netikiu, kad rojui
Būtų dar gražiau.
Prie kiekvieno namo
Sodai ir darželiai
Su alyvų krūmais,
Tulpėm, lubiniais.

AZ ÉN LITVÁNIÁM

Picike Litvánia
Mint egy harmatcsepp
Minden évben kivirágzik
S mint az almafa, virágba borul.

A földet mindenhol
Szirmok fedik
Átsiet a réten
A nyári meleg

Litvánia, szülóm,
Állok és elmélkedem:
Nem hiszem, hogy ennél éden
Lehetne szebb
Minden ház mellett
Gyümölcsös és kiskert
Olajbokrokkal
Tulipánnal, fűzzel.

Kovács Noémi Katalin fordítása (2017)

Anzelmas Matutis

APIE GIMTINĘ

Ar jūs žinote
Ar ne,
Ka vadinam
Gimtine?
Mama, tėti,
Miška, lauka,
Kvieti,
Kur ant lauko
Auga.
Vaivos juosta
Nemune –
Juos vadinam
Gimtine.

SZÜLŐFÖLRDŐL

Tudod-e
Vagy nem,
Mit hívnak
Szülőföldnek?
Anyát, apát,
Erdőt, mezőt,
Búzát,
S azt ahol
nő,
Szivárvány köszorú
Nemunaszban-
Ezt hívják
Szülőföldnek

Kovács Noémi Katalin fordítása (2017)

Anzelmas Matutis

SKAMBIOJI KALBA

Tau, vaikuti, dovanoju

Žodį šimtaaidį.

Su daina

Skambiausi žodžiai

Lig širdies nuaidi.

Tau, vaikuti, dovanoju

Ir brangiausią žodį:

L I E T U V A!

Širdim ir lūpom

Nepaliauk kartoti.

AZ ÉNEKLŐ NYELV

Neked adom, gyermek

A százhangú szót.

Neked adom a dallal,

Hogy a csengő szavak

Szívedben verjenek visszhangot

Neked adom, gyermek

A gyöngy-csengésű szót:

LITVÁNIA!

Órizd szívvel és szájjal

Művelni se felejtsd.

Feledi Márton fordítása (2017)

Vytė Nemunėlis

GRAŽI TĖVYNĖ MANO

Graži, graži Tėvynės mano -
Ir upeliukai ir miškai.
Kur mūsų protėviai gyveno
Ir kur užaugo jų vaikai.
Tave aš gerbsiu ir mylėsiu,
Kiek mano mažos jėgos leis.
Užaugęs gint tave padėsiu,
Didvyrių eisime keliais.

TE SZÉP SZÜLŐFÖLDEM

Szép vagy, szép vagy, Szülőföldem,
Szépek kis patakjaid, fáid.
Őseink földje ez, ahol éltek,
Hol a gyermekeik nevelkedtek.
Amíg erőm engedi, szeretni,
Becsülni foglak téged, s mikor
Felnövök, megvédeni segítek téged:
A hőseink útján így járhatunk.

Grund Ágnes fordítása (2017)

Vilius Baltrėnas

TAI MANO LIETUVA

Saulele, parymok,
Pro debesį pamok.
Saulėtekių gaiva
Ir vyturio kalba –
Tai mano Lietuva.

Lietuti, palynok,
Pro ažuolą plasnok.
Žėruojanti kalva
Ir vyturio kalba –
Tai mano Lietuva.

Tu, vėjau, uždainuok,
Su Nemunu linguok.
Šilų ūksmė žalsva
Ir vyturio kalba –
Tai mano Lietuva.

Ir saulė, ir lietus,
Ir ažuolas platus...
Ir vyturio kalba,
Ir Nemuno spalva – –
Tai mano Lietuva!

AZ ÉN LITVÁNIÁM

Napocska, süss fel,
ints ki a felhőn át.
A napkelte élénksége
és a pacsirta dala:
ó, mily csodás Litvánia!

Esőcske, szemerkélj,
csapkodj a tölgyfán át.
Csillámló domb
és a pacsirta dala:
ó, mily csodás Litvánia!

Szél, dalolj,
ringatózz a Nemunas-szal.
A fenyves zöldes árnya
és a pacsirta dala:
ó, mily csodás Litvánia!

És a nap és az eső
és a nagy tölgyfa
és a Nemunas színe
és a pacsirta dala:
ez mind a csodás Litvánia

Réti Blanka fordítása (2017)

Marcelijus Martinaitis

KUKUČIO BALADĖS

Kaip Kukutis protą atgavo

– Kai dirbau žemei dangų,
o jūrai dugną dėjau,
o jūrai dugną dėjau –
per Vokietijos gaisrą
manęs išvest atėjo,
ant kaklo pančius dėjo,
ant kaklo pančius dėjo,
per Vokietijos gaisrą
po Blinstrubiškės ažuolu
mane pakorė.

O kai mane pakorė,
tuoj atėjau į protą:
atsizadėjau žemės,
dangaus ir Lietuvos,
dangaus ir Lietuvos.

Anoj pasaulio pusėj
danguj man davė butą:
po Blinstrubiškės ažuolu
du sieksniu pievos.

KUKUTIS BALLADÁK

Kukutis eszmélése

Ahogy a földi mennyországon dolgoztam
És a tenger fenekét elrendeztem
És a tenger fenekét elrendeztem
A német tűzvész idején
Eljöttek értem
Kötelet tettek a nyakamra
Kötelet tettek a nyakamra
A német tűzvész idején
Blinstrubiškės tölgye alá
Felakasztottak

Ahogy felakasztottak
Nyomban észhez tértem
Feladtam a hazám
A mennyeket és Litvániát
A mennyeket és Litvániát

A túlvilágon, az égben
Otthont adtak nekem
Blinstrubiškės tölgye alatt
Kétölnyi földet kaptam

O ko daugiau man reikia:
gavau du sieksniu pievos.
Nei arti, nei akėti:
ateina kartais karvė
ir visa patrešia.
Nei arti, nei akėti,
o ko daugiau man reikia?

Mi több kell nekem?
Kétölnyi földet kaptam
Nem kell aratni, sem boronálni
Alkalmanként jön egy jószá g
A földem megművelni
Sem aratni, sem boronálni
Mi több kell nekem?

Tveriu sau žemei dangu,
ramus sau gulinėju
po Blinstrubiškės ažuolu –
senelių prieglaudoj.

Megalkotom magamnak a földi mennyországot,
Nyugodtan heverészek
A Blinstrubiškės tölgy alatt
A kis menedékemen

Anoj pasaulio pusėj
žuvis varau į vandenį
ir suprantu, ko niekaip
suprasti negaliu.

A túlvilágon
A halakat a tengerbe űzöm
És megértem
Hogy semmiképp nem érthetem.

Simon Kamilla fordítása (2017)

Kukutis reicho daboklėje

Paukšti, tu giedi ir giedi,
o ar žinai,
kokie tavo giesmės žodžiai?

Kukutis a kényszermunkában

Madár, te dalolsz és dalolsz
de tudod-e,
mik a dalod szavai?

Ką atsakytum,
jeigu paklaustų:
– Ko-kie-ta-vo-gies-mės-žo-džiai?

O tu, saule,
švieti ir nežinai,
kokie tavo šviesos
žodžiai?

Neatsakytum, saule,
išgrūstų dantis tau, saule,
revolverio rankena!

Kukučio žodžiai

Kodėl tenai niekas nevaikšto,
nelaksto netgi joks vaikas?

– Kukuti, ten dirba žodžius
ir juos ten apmoko suprast,
ką jie reiškia.

Kodėl ten negirgžda net durys,
pro langus niekas nežiūri?

mit felelsz,
ha megkérdeznek:
mik-a-da-lod-sza-va-i?

És te, nap,
ragyogsz és nem tudod,
mik ragyogásod
szavai?

Ha nem tudsz válaszolni, nap
kitörök a fogaidat,
a revolver markolatával.

Simon Kamilla fordítása (2017)

Kukutis szavai

Miért nem jár arra senki,
Semmiféle gyermek nem szalad?

– Kukutis, ott szavakkal dolgoznak,
és megtanítják nekik,
mit jelentenek.

Miért nem lehet ott egy ajtót sem hallani,
senki nem néz ki az ablakon?

– Kukuti, tau ten dirba žodžius,
juos apmoko,
kad turėtum ir tu ką kalbėt.

Sakai, jie labai užsiėmę
ir nieko nepriima?

– Kukuti, ten saugoja tavo žodžius
nuo tavo palaido liežuvio.

– Kukutis, ott szavakat alkotnak neked,
megtanítják nekik,
hogyan kell és mit mondani.

Mondd, ők nagyon elfoglaltak
és senkit be nem engednek?

– Kukutis, ott a te szavaidat őrzik
a saját szabad nyelvedtől.

Simon Kamilla fordítása (2017)

**Instrukcija Kukučiui, paleistam
darboklės**

a) negalvojant
galvoti
ko nereikia
galvoti
b) nematant
matyti
ko nereikia
matyti
c) nesuprantant
suprasti
ko nereikia

**A kényszermunkából szabadult
Kukutisnak**

a, gondolkodás nélkül
gondolni
amire nem kell
gondolni
b, nem látva
látni
amit nem kell
látni
c, nem értve
érteni
amit nem kell

suprasti

érteni

Simon Kamilla fordítása (2017)

Paskutinė Kukučio diena

Kai atėjo Kukučiui paskutinioji,
jis ėmė galvoti:
koks aš laimingas,
kad gyvas
sulaukiau savo mirties,
kad mirštu štai
be jokios prievartos –
pats iš savęs,
gyvas sulaukęs
savo dienos paskutinės.
O galėjo iš lėto marinti,
lupdami panages,
arba netyčia,
man nematant,
nušauti mane,
kad iki šiolei
nebūčiau supratęs,
jog manęs jau nėra.

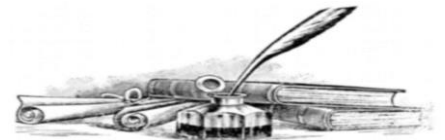
Kukutis utolsó napja

Ahogy Kukutis utolsó napja eljött
Gondolkodni kezdett:
Milyen szerencsés vagyok
Hogy élve
Sikerült kivárnom a halálom
Íme most meghalok
Bármilyen kényszer nélkül
Egymagamban
Az életem
Mevárta az utolsó napját
Bárcsak lehetne inkább lassan kínozni
A körmöket lehántva
Vagy véletlen
Úgy, hogy nem látok
Lelőni engem
Hogy addig se értsem
Hogy én már nem vagyok.

Simon Kamilla fordítása (2017)

LITERATŪRINĖS PASAKOS ❁ IRODALMI MESĖK

Kęstutis Kasparavičius

PARKERIS

Mano parkeris labai anksti išmoko rašyti. Daug anksčiau negu skaityti ir kalbėti. Jis visas buvo juodas, su žalio marmuro spalvos dangteliu ir ypač didžiavosi savo blizgančia auksine plunksna. Rašė jis išties puikiai, be to, jo rašysena laikui bėgant vis gražėjo. Netrukus parkeriui nusibodo rašyti paprastas raides. Raštas darėsi vis įmantresnis, su pagražinimais ir ispūdingais užraitymais. Parkeriui ėmė atrodyti, kad popieriaus lapas – tai ledo aikštelė, o jis pats – nuostabus čiuožėjas. Mintyse jis jau girdėjo susižavėjusių džiūgavimą, audringus plojimus ir šūksnius "bravo".

Kai kartą aš norėjau parašyti laišką, parkeris taip išsismagino, tiek priraitė, kad pasidarė neįmanoma perskaityti. Tada aš užsukau žaliajį parkerio dangtelį, įdėjau į dailų odinį dėklą ir paslėpiau kuo giliau rašomojo stalo stalčiuje.

– Geriau jau rašysiu laišką paprasta rašomąja mašinėle, – nusprendžiau aš.

TÖLTÖTOLL

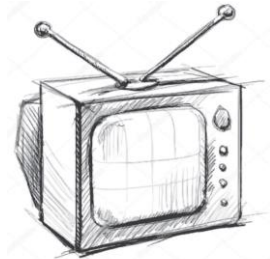
Az én töltőtollam nagyon korán megtanult írni. Sokkal korábban, mint olvasni és beszélni. Teljesen fekete volt, zöld márvány színű kupakkal és különösen büszke volt fényes, arany hegyére. Valóban nagyszerűen írt, és ez az idő múlásával egyre inkább szépült. A toll hamarosan belefáradt az egyszerű betűkbe. Írása egyre kifinomultabb lett, díszítésekkel és impozáns kacskaringókkal. A toll számára egyre inkább úgy tűnt, mintha a papír lapja egy jégpálya lenne, ő maga pedig egy bámulatos korcsolyázó. Már hallotta is gondolatban az elbűvölt ujjongásokat, a viharos tapsot és a "bravó" felkiáltásokat.

Amikor egyszer levelet akartam írni, a töltőtoll igen felvidult, annyira cirkalmazott, hogy lehetetlen volt elolvasni. Akkor rácsavartam a zöld kupakot, befektettem egy pompás, bőrből készült tokba és jó mélyen elrejtettem az íróasztal fiókjába.

– Inkább egyszerű írógéppel írok levelet. – döntöttem el.

Kosztá Nikolett fordítása (2017)

TELEVIZORIUS

Vieną kartą aš sėdėjau fotelyje ir žiūrėjau Televizorių.

Televizorius irgi sėdėjo ant mažo stalelio ir žiūrėjo į mane.

– Žinai ką, į tave labai neįdomu žiūrėti, – tarė Televizorius. – Štai aš turiu daugybę įvairių programų, kurias galima junginėti nuotolinio valdymo pulteliu. O tu turi tik vieną programą – ir dar tokią neįdomią, kad tik žiovauti norisi. Kasdien vis tas pats ir tas pats. Negi negali įsijungti ko nors įdomesnio?

– Bet aš neturiu antenos! – bandžiau teisintis.

– Kažin, kaip tu atrodytum su antena ant galvos?! – šaipėsi Televizorius.

– Be to, aš neįjungtas elektros kištuko lizdą ir bet kada galiu išeiti, – supykau, – o tada tu iš viso neturėsi ką žiūrėti.

– Atleisk man, – sunerimo Televizorius, – aš tik pajuokavau.

Ir pradėjo rodyti kažką itin spalvoto ir gražaus – kaip dar niekad nebuvo rodęs.

A TELEVÍZIÓ

Egy alkalommal ültem a fotelban és néztem a Televíziót.

A Televízió is ült a kis asztalkán és engem nézett.

– Tudod, nem olyan érdekes nézni téged – szólt a Televízió. – Nos, nekem sok különböző programom van, amit a távkapcsolóval tudsz váltogatni. De neked csak egyetlen programod van – és az még unalmas is, ásítani van kedvem. Minden nap ugyanaz és ugyanaz. Nos, nem tudnál valami érdekesebbre kapcsolni?

– De nekem nincs antennám! – próbáltam mentegetőzni.

– Ki tudja, hogy néznél ki antennával a fejedem?! – gúnyolódott a Televízió.

– Ezen kívül nem vagyok bedugva a konnektorba és bármikor el tudok menni, – mérgelődtem – és akkor nem lesz kit nézned.

– Bocsáss meg, – vált izgatottá a Televízió – én csak vicceltem.

És elkezdett valami olyan különlegesen színes és szépet megjeleníteni, amit még soha sem mutatott.

Váczai Imre fordítása (2017)

ŽIDINYS

Pats seniausias kambario gyventojas buvo židinys. Senesnis net už sukrypusią spintą, kurios balsas girgždėjo kaip tikros senutės.

Židinys buvo labai rajus. Jis surydavo beveik Viską, ką įmesdavai į jo plačią burną. Jis mėgo pušines, eglines ir drebulines malkas, bet skaniausios jam būdavo beržinės. Blogiausiu atveju tiko ir saldainių popieriukai bei seni laikraščiai, bet jais židinys nepasisotindavo. O be to, jis nemokėjo skaityti ir visai nesidomėjo pasaulio įvykiais.

Vasarą židinys snausdavo ir buvo niekam nereikalingas. Bet atėjus žiemai staiga visi prisimindavo. Vos tik židinyje užkurdavo ugnį, vienas po kito prie jo, tarsi susitarę, susirinkdavo visi namų gyventojai: pirmasis, žinoma, šuo, kelios šuns draugės blusos, paskui tėtis, po jo – maža pelytė, vaikai, mama, mažas lego žmogeliukas ir sušalę, drėgni tėčio batai.

Pats paskutinis atslinkdavo permatomas vaiduoklis iš rūsio, bet jis laikėsi atokiau, nes bijojo išlėkti pro kaminą lauk kartu su dūmais.

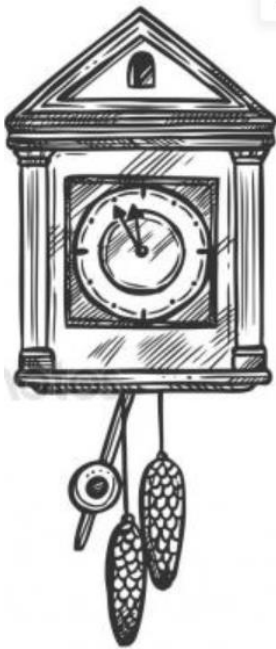
Židinys stebėdavo visus, susirinkusius aplink pasišildyti, ir galvodavo: „Vis dėlto mane jie myli labiau negu šaldytuvą virtuvėje... Bent jau žiemą. Ir kai nealkani...“

A KANDALLÓ

A szoba legrégebbi lakója a kandalló volt. Sőt, idősebb volt, mint a rozoga szekrény, melynek nyikorgó hangja olyan, mint egy igazi vénasszonyé.

A kandalló nagyon falánk volt. Csaknem mindent lenyelt, amit a széles szájába vetettek. Megette a fenyőt, a nyárfa gallyat is, de legjobban a nyírfa ízlett neki. Legrosszabb esetben megfelelt az édesség papírja valamint az újság is, de a kandalló ezzel nem lakott jól. Viszont nem tudott olvasni és a világ eseményei nem is nagyon érdekelték.

Nyáron a kandalló szundított és nem volt senkinek szüksége rá. De amikor eljött a tél, hirtelen mindenkinek eszébe jutott. Amikor a kandallóban éppen meggyújtották a tüzet, mintha összebeszéltek volna, odagyűltek a ház

lakói egymás után: először, természetesen a kutya, a kutya néhány bolha barátja, utána a nagypapa, ő utána a kiséger, a gyerekek, a mama, a kis LEGO emberke és a papa hideg átmedvesedett cipője.

Legutoljára a láthatatlan kísértet lebegett oda a pincéből, de távol tartotta magát, mivel félt, hogy kirepül a füsttel együtt a kéményen át.

A kandalló mindenkit szemmel tartott, akik köré gyűltek felmelegedni és azt gondolta: „Mégiscsak jobban szeretnek engem, mint a hűtőt a konyhában... Legalábbis télen. Amikor nem éhesek...”

Váczki Imre fordítása (2017)

SIENINIS LAIKRODIS

Sieninis Laikrodis visada eina. Nors iš tikro jis pats niekur neina, nes kabo pritvirtintas prie sienos. Eina laikas, kurį rodo Laikrodis. Laikas kartais pradeda bėgti, o kartais visai sustoja. Kai žiūri įdomų filmą, laikas bėgte bėga, bet kai lauki savo gimtadienio, tai laikas lyg tyčia sustoja, norėdamas tave paerzinti. Niekas iš tikrųjų nežino, kas yra tas laikas, - bent jau niekas nėra jo matęs, - tai gal geriau apie daugiau ir nekalbėkim.

Sieninis Laikrodis - didelis puošėiva. Jam po kaklu kabo dailus kaklaraištis, vadinamas švytuokle, kurį jis mosuoja į abi puses, norėdamas pasipuikuoti. Taip pat jis pasikabinęs dvi blizgančias grandines su svareliais. Laikrodis sako, kad tos grandinės reikalingos jo mechanizmui užvesti. Bet greičiausiai jos irgi kabo dėl grožio.

Ant nosies Laikrodis turi dvi rodykles: trumpoji rodo valandas, o ilgoji - minutes Rodyklės visada sukasi tik vieną pusę. Į priešingą pusę joms suktis draudžiama, nes tada laikas pradėtų eiti atgal. O tada ir žmonės pradėtų vaikščioti atbuli, mašinos, lėktuvai ir traukiniai taip pat judėtų tik atgal. O kokių nepatogumų kiltų valgant ar geriant - baisu net pagalvoti! Taigi būtų visiška sumaištis.

Kad taip neatsitiktų, viską stebi Laikrodžio direktorė Gegutė, kuri gyvena už mažiųjų durelių pačiame viršuje. Ji akylai seka, kad Laikrodis neiškrėstų kokios nors kiaulystės. Išlenda ji du kartus - vidurdienį

ir vidurnaktį. Pasidairo, pakukuoja, dėl visa ko dar sykį pasidairo ir...
vėl pasislepia už durelių.

Ir vėl Laikrodis ramiai sau tiksi: TIK TAK, TIK TAK. Jis tarsi nori
mums pasalgti, kad viskas šiame pasaulyje yra ir bus gerai.

A FALIÓRA

A falióra mindig megy. Bár igazából soha nem megy sehová, mert a
falra akasztva lóg. Az idő megy, amit az Óra mutat. Az idő néha futni kezd,
néha pedig teljesen megáll. Amikor érdekes filmet nézel, az idő csak úgy
rohan, amikor várod a születésnapodat, pont akkor áll meg, ezzel bosszantva
téged. Igazából senki sem tudja, mi is az az idő, - legalábbis senki sem látta
őt, - talán jobb, ha erről többet nem is beszélünk.

A Falióra egy nagy piperkóc. A nyakán elegáns nyakkendőt hord, amit
ingának nevezünk, amivel mindkét irányba integet, így kérkedve. Két csillogó
nyakláncot akasztott a nyakába súllyal. Az Óra azt mondja, hogy ezekre a
nyakláncokra a felhúzó mechanizmusának van szüksége. De az is
lehetséges, hogy ezeket a szépsége miatt viseli.

A Falióra orrán két mutató található: a rövid mutatja az órát, a
hosszabb a perceket. A mutatók mindig egy irányba fordulnak körbe. Az
ellenkező irányba tilos körbefordulniuk, mert akkor az idő visszafelé menne.
És akkor az emberek elkezdenének visszafelé sétálni, a kocsik, a repülőgépek
és vonatok ugyancsak visszafelé mozognának. És mekkora kellemetlenségek
merülnének fel evés és ivás közben, belegondolni is szörnyű. Akkor minden
teljesen felkavarodna.

Hogy ne történjen ilyen, mindenre vigyáz a Falióra igazgatója, a
Kakukk, aki legfelül egy kis ajtó mögött lakik. Ő árgus szemmel figyeli, hogy
a Falióra ne csináljon semmi disznóságot. Kétszer jön ki: délben és éjfélkor.
Körbenéz, kakukkol, minden eshetőségre még körbenéz és... újra elrejtőzik
az ajtó mögé.

És a Falióra újra nyugodtan ketyeg tovább: TIK-TAK, TIK-TAK. Mintha
azt szeretné mondani, hogy ezen a világon minden jól van és lesz.

Váczai Imre fordítása (2017)

A mű forrása: Apie daiktus. Trumpos istorijos, Kęstutis Kasparavičius,
Vilnius: Nieko rimto, 2013.

NOVELISTIKA ❁ NOVELLISZTIKA

Jurga Ivanauskaitė

KADA ATEIS GODO?

Su Irma susipažinau šį pavasarį kažkokiose beviltiškai nykiose išgertuvėse. Ji sėdėjo ant grindų ištiesusi ilgas, juodomis kojineis aptemptas kojas ir rūkė. Irma negėrė, tačiau jos akys blausiai švytėjo, ji lingavo į muzikos takta, pati sau šypsojosi ir jokio dėmesio nekreipė į aplinkinius. Jos abejingumas ir uždarumas mane erzino. Aš irgi buvau pasiryžęs negerti, sėdėti štai taip įsmeigęs akis į nebūtį, rūkyti ir šypsotis tolimam žydram augalui, kurio nėra šioje žemėje. Siutau, kad mano vaidmuo jau vaidinamas, ir gana sėkmingai. Dar labiau siutau, kam nenuleidžiu akių nuo Irmos. Ji nebuvo nei graži, nei, ko gero, protinga, tačiau mes pripratę garbinti kenčiančiuosius, o visa Irmos povyza bylote bylojo, kad ji pasimėgaudama neria į neviltį. Mes pašokome kelis šokius, atsainiai pasibučiavome. Irma pareiškė, jog čia pakankamai išilinksminusių mergaičių, labiau tinkančių meilės reikalams. Nejaugi?

Kai Irma manęs paprašė palydėti ją namo (pasirodžiau vienintelis blavus asmuo šioje kompanijoje), nustebau. Tai jau nebebuvo iš jos vaidmens.

Mesėjome pėsti tuščiomis gaudžiančio miesto gatvėmis. Dangus buvo aklas ir juodas lyg neperšaunamo stiklo plokštė, sauganti miestą nuo žvaigždžių šviesos.

Irmaėjo priekyje tylėdama, lengvu, beveik šokio žingsniu. Jokio noro užmegzti kontakta su manim... Pačiupau ją už rankos, prisitraukiau artyn ir ėmiau bučiuoti. Irma nesipriešino, glostė man plaukus, kaklą. Staiga atšoko ir vėl niūniuodama nuėjo priekyje.

Priėjome jos namus – daugiaaukštį statinį su begale langų, rodos, sugėrusių į save visą nakties tamsą.

– Užeik pas mane, namie nieko nėra, tėvai išvažiavę, – staiga tarė Irma.

Nemačiau jos veido, ji stovėjo nugara į mane. „Mergaitei pagailo, jog naktis praeis tuščiai“, – ciniškai pagalvojau, lipdamas paskui ją į penktą aukštą. Unikaliai tvarkinga laiptinė: vazonėliai su alijošiais, araukarijom, ciklamenais juodo molio puoduose, fikusas medinėje dėžėje lyg grabe, keistos formos lapai, dygsta iš krištolo šukių.

Irma ilgai rakino duris ir neryžtingai sustojo. Paskui kyštelėjo ranka vidun, uždegė šviesą. Įėjome. Irma dairėsi, lyg ji, o ne aš, čia būtų svečias. Normalus koridorius: tapetuose veši violetiniai subtropikų augalai, ant sienų japoniškai paveikslėliai – iš jų žvelgia sveiki rausvi paukščiai ir nuolankiai šypsančios geišos. Veidrodis drožinėto raudonmedžio rėmais su nemaloniai žaliom žvakėm šonuose. Jame atsispindi gretimo kambario langas, juodas dangus, geltona miesto pašvaistė, niūrus kalno siluetas.

Irma pažvelgė į mane ir kaltai nusišypsojo.

– Uždek šviesas kituose kambariuose, – tyliai paprašė.

Įdomu. Tikėjausi prietemos, romantiškos žvakių šviesos, erotiškų Donos Samer dainelių. Na o vėliau...

– Mergytė, pasirodo, bijo tamsos, – nusišaipiau ir apėjau visus keturis kambarius, degiodamas šviesą. Skoningai apstatyti kambariai dvelkė keista tuštuma.

Įėjau į Irmos kambarį. Lova, stalas, patefonas, krūva užsieninių „diskų“ ir akinamai raudona grakšti kėdė. Keista, paprastai tokios panelės mėgsta niekučius. Tiesa, Irmos kambario sienos buvo nukabinėtos džiovintomis rožėmis. Jos kabėjo ant plonų rausvų virvučių, liūdnos ir bespalvės, atrodė tarsi kažkokių rojaus paukščių iškamšos. Jų buvo tiek daug, kad net man tai nepasirodė banalu.

– Aš įjungsiu muziką, – tarė ji tyliai, – Vivaldį, aš jo nebijau.

Iš stirtos margų blizgančių vokų paėmė vieną, juodą ir apiplyšusi. Netrukus kambaryje pasklido gaivi pavasario muzika.

– Originalu, – pareiškiau.

Ji maivėsi labai natūraliai. Tik pamanykit – Vivaldžio ji nebijo!

Atsisėdau ant lovos. Ko gi tu ilgiesi tarp tų sudžiūvusių rojaus paukščių?

– Gal tau kavos ar vyno? – staiga tarė ji. – Bet tada eime su manim į virtuvę, aš viena negaliu.

– Kodėl, mažyte? – atsistojau ir apkabinau ją.

– Ten gali kažkas būti, man rodos, ten kažkas yra, – pasakė Irma, žvelgdama pro mano petį į uždaras duris.

– Brangioji, nevaidink, – pasakiau.

Mes pasibučiavome ilgu iškilmingu bučiniu. Nuėjome virtuvėn. Pažvelgiau pro langą. Matinės miesto pašvaistės apšlakstytas dangus. Juodas kalno siluetas. Kur aš tai esu matęs? Akimirka pasijutau it sapne. Prisiminiau – veidrodis drožinėto raudonmedžio rėmais, dvi žalios žvakės...

Irma sumalė kavos pupelių, užkaitė vandens. Aš atsisėdau ir stebėjau ją. Ji kartkartėm sustodavo ir ištempusi kažko klausydavos. Staiga kažkuriam kambariui nuo skersvėjo trinktelėjo durys. Irma krūptelėjo ir šoko prie manęs.

– Vis dėlto jis čia, o dieve, jis čia, – sušnibždėjo nežiūrėdama į mane.

– Kas toks, mergaite? – paklausiau.

Apkabinau ją, ji iširėmė delnais man į pečius ir žvelgė iš viršaus. Man pasirodė juokinga jos baimė. Norėjau pasisodinti Irma ant kelių, bet ji atšoko nuo manęs.

– Jis, Godo, jis atėjo, – pasakė.

Tai jau buvo nebepakenčiama.

– Štai taip gimdoma, išsikėtojus ant kapo. Blykstelės diena ir – vėl naktis. Laikas – tik tam, kad pasentum. Oras sklidinas mūsų vaitojimo... – pacitavau demonstruodamas, jog ne tik ji, bet ir aš žinau šį tą apie Semiuelį Beketą ir absurdo teatrą. – Godo neateis, mergyte. Čia visa mūsų gyvenimo esmė. Mes jo laukiame, o jis – neateina. Viltis, jog jis ateis, yra mūsų gyvenimo variklis, – išsileidau į patetiką.

– Bet jis jau čia. Arvydai, jis kiekvieną akimirka gali ateiti pas mus.

Rodos, tapau absurdo spektaklio dalyviu. Ką gi, dėmesio, publika!

– Mergyte, o pro kur jis įėjo? Mes juk blaivūs, brangioji. Duris užtrenkėm, aš apžiūrėjau visus kambarius degiodamas šviesas, ten buvo tuščia.

Ji bejėgiškai gūžtelėjo pečiais.

– Einu uždarysiu tas skersvėjo varstomas duris, kad netampytų tau nervų, – aš atsistojau.

Irma puolė prie manęs ir griebė už rankos.

– Aš čia viena neliksiu!

Apkabinau ją, ir abu nuėjome uždaryti durų. Kambarys, žinoma, buvo tuščias. Visi kambariai tušti. Mes gerai uždarėme visas duris ir langus Pasiėmėm butelį vermuto, kavą ir nuėjom į Irmos kambarį. Ji užtrenkė duris ir užstūmė raudonąja kėde.

– Manai, jis neišveiks šios kliūtis? – šyptelėjęs paklausiau.

– Ne, žinoma. Tačiau kai durys tyliai atsiveria ir jis įeina... prie to aš niekaip negaliu priprasti! Jau geriau, kai jos atsidaro su trenksmu, tada žmogus spėji moraliai pasiruošti...

Taigi moraliai pasiruošti... Pamaniau, ar tik Irma neprisirijus kokių tablečių.

– Galima paklausti Pink Floydų, – pasakė ji, pilstydama kavą, – gal dviese nebus baisu.

Tikriausiai. Man darėsi įdomu. Mėgau bepročius. Dabar, man rodos, susidūriau kaip tik su tokiu egzemplioriumi.

Mes užsirūkėm, ir Irma atidarė langą. Sudėjom tylėdami, kambarį sklandė niūrios „Dark Side of the Moon“ dainos, ir man kažkodėl ėmė patikti ši naktis (gal kad nieko panašaus iš jos nebuvo galima tikėtis).

Staiga kažkas keistai sušnarėjo. Irma aiktelėjo. Bet tai buvo rožės. Pro langą pūstelėjo vėjas, balta it milžiniškas vystyklas užuolaida supleveno. Sienose nelyginant egzotiškų laikrodžių švytuoklės ėmė siūbuoti rožės, mesdamos ant parketo blausius šešėlius ir sudžiūvusius beformius lapelius. Neregimas nakties šuoras įlėkė į mūsų kambarį.

– Irma, kai tokie nervai, negalima prisikabinėti šitokių dalykų ant sienų, – pasakiau uždarydamas langą.

Atsklido žingsniai, Irma prišoko prie patefono ir visu garsu paleido muziką, net signalinė lemputė ėmė žybcioti.

The lunatics are in my head! Lunatikai yra mano galvoje! – sugriaudėjo Pink Floydai.

– Žingsniai laiptinėj, – tariau, – kažkoks girtuoklis velkasi namo.

Žingsniai buvo lengvi ir skubūs, jie sklido nežinia iš kur.

– Čia jis, jis atėjo! – Irmos kalba darėsi isteriška.

– Tu, žinoma, matei jį kada?

– Taip. Seniau jis man nesirodė. Žinojau, kažkas yra bute, naktį, per miegus, jausdavau, kad kažkas mane stebi. Ir štai prieš kelias dienas jis pasirodė. Keista, lygiai tokį jį ir įsivaizdavau.

– Jis, žinoma, baisiai panašus į Polį Makartnį arba Džoną Lenoną.

– Ne, – ji buvo be galo rimta, sakyčiau, neigi iškilminga, – žinai, yra toks Rene Magrito paveikslas, rodos, vadinasi „Grafų derlius“. Keista, bet jis irgi žinojo Godo. Mane labai jaudina tokie sąmonės ryšiai. Kartais skirtingus žmones skirtingiausiu metu visiškai izoliuotai apninka tos pačios keisčiausios idėjos...

– Na, galų gale išsiaiškinsim, – nutraukiau ją imdamasis naujo, dabar jau psichoanalitiko, vaidmens. – Godo – tavo sąmonės ar sąmonės vaisius. Ir viskas. Tu viena jį ir tematai. O jeigu tave tai kankina, kreipkis į nervų gydytoją, – niekada nebuvau toks atidus jokiam moteriškosios giminės padarui. – Žinoma, man labai būtų įdomu pamatyti tą jūsų Godo – tavo ir Magrito. – Toks sugretinimas jai turėjo būti itin malonus.

– Aš tau galiu parodyti paveikslą, bet knyga aname kambarėje, o ten – jis.

– Aš nebijau Godo! – surikau trankiai atidarydamas duris. – Ei Godo, brangusis, spruk už užuolaidos, Irma norėtų užėiti į svetainę, – jaučiausi lyg vesterno herojus.

Irma praleido mane pirmą pro duris ir, laikydamasi mano alkūnės, nutipeno į svetainę. Aš atsisėdau ant sofos, o ji pasiėmė didžiulę knygą apie siurrealizmą ir ilgai vartė. Pastebėjau, kad jos rankos dreba.

– Štai, – galop tarė, duodama man knygą.

... Pro langą, iškirstą žydro kambario sienoje, žvelgia būrys vyrų. Visi vienodi it lietaus lašai, be galo šaltais ir be galo kilmingais veidais, su katiliukais ant galvų...

– Veidas jo kitoks, visai kitoks, – sušnibždėjo ji, sėsdama šalia manęs.

Kažkas sušlamėjo koridoriuje.

– O dieve, jis čia! – suriko ji, stvėrė man už rankos, pagriebė knygą ir puolė į balkoną.

Į mus lyg nuo didžiulio ramaus gyvulio tvokstelėjo nakties kvapas. Irma užtrenkė duris ir prisiglaudė prie sienos. Tai jau buvo visiška kvailystė.

Garbinau bepročius, bet tokia moteriška isterija nesizavėjau. Suėmiau ją už pečių ir ėmiau purtyti.

– Mergaite, gal tave reikės apskaldyti, kad atsipeikėtum? Kartais tokie dalykai padeda. Gal ir Godo nebeateis, išizeis.

Irma laikė apkabinius knygą ir kūkčiojo. Po mano žodžių ji pakėlė galvą ir pabučiavo mane. Veikiau tik prisilietė prie mano lūpų.

– Nepyk, eime į kambarį. Man rodos, jis ten. kažkas uždėjo bitlų plokštelę.

Nusprendžiau grįžęs į jos kambarį baigti šią istoriją. Naktį ateitį pas merginą ir blaškytis po butą ir balkonus belaukiant Godo – atleiskite!

Dabar jau aš tempiau Irma į kambarį, iš kurio sklido melancholiška bitlų dainelė.

Irma neryžtingai sustojo prie durų. Aš įžengiau į kambarį ir sustingau. Prie lango, nugara į mane, stovėjo aukštas vyriškis su juodu katiliuku ant galvos, susikišęs rankas į ilgo tamsaus palto kišenes. Masinė haliucinacija, pagalvojau. Irma kyštelėjo galvą, bet pamačius Godo sukliko ir puolė atgal. Jis grįžtelėjo. Išvydau šviesias pašaipias akis, kumpą nosį, plonas ironiškas lūpas, aristokratišką smakrą. Viena ranka jis atidarė langą, antrąją pasirėmė į palangę ir grakščiu šuoliu stryktelėjo laukan. Aš nustėrau.

Irma įėjo į kambarį ir, atsisėdusi ant grindų, pradėjo verkti. Aš priėjau prie lango. Apačioje, apšviestas mėsos parduotuvės vitrinos, juodavo išsikėtojęs kūnas.

– Irma, kas jis toks? – paklausiau kimių balsu. – Kur tu jį slėpei ir kas čia per scenos iš bulvarinių romanų?

Pritūpiau prie jos. Ji užsidengė veidą rankomis.

– Kad ir kas jis būtų, jo jau nebėra, jis nusizudė.

– Tai Godo, – pasakė ji taip keistai, kad vos supratau žodžius.

– Gana šitų kvailysčių! – surikau ir trenkiau jai per veidą. Sako, tai padeda nuo isterijos. Ir tikrai, Irma nustojo raudoti. Priėjo prie lango ir persivėrusi pažiūrėjo žemyn.

– Eime, – pasakiau imdamas ją už rankų, – gal dar įmanoma ką padaryti, kol kaimynai nesubėgo. Visa kita paliksim milicijai.

Ji bejėgiškai šyptelėjo ir nieko neatsakė. Baisėjausi jos šaltumu. Juk tarp jos ir to tipo, kuris išsikėtojęs gulėjo ant grindinio, apšviestas mėsos parduotuvės vitrinos, tikrai kažkas buvo. Taip, nieko sau naktelė... Irma nutempiau laiptais žemyn. Ji klusniai vilkosi iš paskos. Bet po jos langu nieko nebuvo.

Gatve tolo aukštas vyriškis su skrybėle ir ilgu paltu. Jis keliskart atsisuko, bet nesugebėjau įžiūrėti jo veido. Norėjau vytis, bet Irma pasakė:

– Neverta, jis tuoj vėl ateis, – ir atsiduso lyg senučiukė.

Žvilgtelėjau į laikrodį – pusė keturių. Vaiduoklių metas jau seniai praėjęs. Galėjau, žinoma, pasakyti, jog manęs laukia tėveliai, ir šiaušti namo. Bet Irma taip pat galėjo išeiti pro langą, ir vargu ar jai baigtusi taip sėkmingai kaip Godo. Nenorėčiau visą gyvenimą jaustis nužudęs žmogų.

Mes vėl užlipome laiptais, Irma vėl įjungė muziką. Apsikabinome ir glamonėjomės. Irma elgėsi it žmogus, kuris žino, jog tai paskutinė jo naktis.

Staiga sučirškė durų skambutis. Buvo galima į jį nekreipti jokio dėmesio. Bet Irma išsiveržė iš mano glėbio ir pravėrusi burną maldaujamai žvelgė į mane.

– Šefai? – paklausiau turėdamas galvoje jos tėvus.

Ji papurtė galvą. Aišku.

Atidariau duris. Jis. Dabar galėjau geriau apžiūrėti jo veidą, blyškų ir liesą, dideles, šiek tiek išsprogusias ilgesingas akis, erelio nosį, bespalves lūpas su amžinos pašaipos raukšlėlėmis kampučiuose.

Aš praleidau jį pro duris nieko nesakydamas. Ka, po velnių, galėjau sakyti?

Jis patraukė tiesiai į Irmos kambarį, aš – jam iš paskos, Irma sėdėjo ant lovos kietai užsimerkusi, skausmingu veidu.

Godo paėmė siurrealizmo knygą, prisidegė cigaretę ir patogiai įsitaisė ant raudonosios kėdės.

Paėmiau Irma už rankos ir tarčiau:

– Eime iš čia, – reikėjo juk kažką daryti.

Mes išėjome, užtrenkėme duris. Godo išeis pro langą. Vėlėjome tylėdami, sutartinai atžygiavome prie Vyto durų, grįžome į išgertuves, paliktas prieš kokias penkias valandas. Balius, žinoma, tebesitęsė. Kaip

visuomet. Vyto kompanija buvo tokia ištverminga, kad galėdavo gerti kelias paras be pertraukos, kol pasidarydavo aišku, kad nevilties šitaip nenuvysi. Vytas nieko neklausinėjo. Mudu su Irma žaibiškai nusipylėme ir šiaip taip nusigavome iki Vyto tėvų lovos.

Kita rytą visa Godo istorija atrodė it absurdiškas sapnas. Mudu su Irma stengėmės vaidinti, jog taip ir yra. Irma buvo linksma, juokavo, čiauškėjo visokius niekus. Man buvo gera su ja. Žinojome, jog mūsų draugystė greit baigsis, taigi stengėmės naudotis kiekviena akimirka. Buvome visiškai nepriklausomi kits nuo kito, mūsų santykiai neturėjo nei praeities, nei ateities – tai buvo puiku.

Mes išėjome iš Vyto, bastėmės gatvėmis, landžiojome į visas kavines, dūkome lyg įsimylėję šeštokai.

Sodelyje prie rotondos atsisėdome parūkyti. Katedros laikrodis išmušė šešias. Irma sudavė delnu sau per kaktą ir šūktelėjo:

– Juk vakar palikom uždegtas visas šviesas, įjungtą patefoną, atdara langą. Mirtinai reikia grįžti namo, įvarysiu tėvus į bankrotą.

Apie Godo – nė žodžio.

Grįžome pas ją. Visos šviesos užgesintos, patefonas išjungtas. Raudonoji kėdė pristumta prie stalo. Langas praviras, rožės ant sienų siūbuoja, vėjas sklaido siurrealistų reprodukcijas.

– Jis, – pasakė Irma, uždarydama langą.

Aš tylėjau.

Vakaras praėjo puikiai, jis – nepasirodė. Mes atsigulėme anksti, visuose kambariuose buvo tamsu, tyliai grojo Pink Floydai.

Naktį pabudau nuo tabako dūmų kvapo. Maniau, kad rūko Irma (panelės turi įprotį rūkyti lovoje). Bet Irma miegojo, padėjusį galvą man ant peties. Aš vėl užsimerkiau, dūmai plūstelėjo tiesiai man į nosį. Atsimerkiau. Sutikau skaidrių pilkų akių žvilgsnį. Užsimerkiau, vėl atsimerkiau. Jis atsitiesė, leisdamas dūmų sroveles pro dailias šnerves. Dabar svarbiausia buvo, kad nepabustų Irma. Ji vėl pultų į isteriją, o tai užkrečiamas dalykas.

– Godo, – tariau, – išeik iš čia, mergaitė miega.

Jis užsitraukė cigaretę, sučiaupė lūpas, kilstelėjo antakius ir prisiartino prie lango. Užsimerkiau, kad nematyčiau, kaip jis išeina.

Irma pasimuistė. Ranka uždengiau jai akis ir pats nenorėjau atsimerkti.

– Aš žinau, jis čia, – pasakė Irma blaviu balsu. Greičiausiai ji išvis nemiegojo.

Trinktelėjo atidaromas langas.

Ji pasisuko ir apkabino mane. Švelniai perbraukė man ranka per akis.

– Gali atsimerkti, jis jau išėjo.

Atsimerkiau. Kambarį – tuščia. Pažvelgiau į Irma. Jos akys buvo plačios, blizgančios, kaip žmogaus, praleidusio nemigos naktį. Irma dairėsi po kambarį. Iš to, kaip viename taške sustingo jos žvilgsnis, supratau, jog ji kažką pamatė. Pro matinį durų stiklą juodavo vyriškio siluetas. Jis sujudėjo, ir aš išvydau delną, plonus ilgus pirštus, prispaustus prie stiklo. Priartėjo kita ranka, keistai sugniaužta, joje švietė mažytis cigaretės žiburiukas. Paskui siluetas atsitraukė nuo durų, nutolo lengvi žingsniai, sutraškėjo parketas, trinktelėjo balkono durys ir apačioje sulojo šuo.

Irma nulenkė galvą.

– Pasistenk užmigti, – pasakiau.

Ji, žinoma, nebemiegojo. Kai pabudau, išgirdau jos balsą virtuvėje. Ji garsiai dainavo seną bitlų dainelę. Yesterday, all my troubles seem so far away! Vakar, visi mano rūpesčiai, rodos, taip toli! Šitaip ji tikriausiai saugojosi nuo Godo. Atsikėliau ir nuslinkau virtuvėn. Irma krūptelėjo, man įėjus nutilo ir, matyt, bijojo atsisukti.

– Čia aš, Arvydas, – tariau.

Pajutau, jog kažkas žiūri man į pakaušį. Atsigrežiau – tai buvo jis. Stovėjo prie veidrodžio raižytais raudonmedžio rėmais. Blausaus rytmečio dangaus ir kalno fone. Irma atsigrėžė tuo pat metu. Aš tai pamačiau veidrodyje. Lieknos žalios žvakės degė.

– Aš uždegiau žvakes, – pasakė Godo, išsiimdamas cigaretę.

Bandžiau save įtikinti, jog Godo – paprasčiausias Irmos draugas ir jie vaidina man komedią su siaubo filmo elementais. Norėjau optimistiškai sušukti: na, vaikučiai, metas pusryčiaut, baikim šituos žaidimus. Atsisukau į Irma... Ji bučiavosi su Godo. Blausaus rytmečio dangaus ir kalno fone. Taigi vienas Godo stovi ir rūko veidrodžio fone, kitas bučiuoja Irma lango fone, o aš, brangieji, stypsau šaldytuvo fone ir jaučiu, jog ir mano nervai ne

geležiniai. Pasitraukiau į šalį ir atsisėdau ant taburetės. Pirmasis Godo taip pat atslinko virtuvėn. Bet, pamatęs antrąjį ir Irma, matyt, pajuto atėjęs nelaiku, dėbtelėjo į mane, sumurmėjo „atsiprašau“ ir nužingsniavo prie virtuvės lango.

Aš pašokau, išlėkiau iš virtuvės, drebančiom rankom atsirakinau duris ir lyg beprotis puoliau laiptais žemyn. Išgirdau žingsnius. Atsirėmiau į sieną. Pro mane praėjo Godo. Viena puse lūpų ironiškai šyptelėjo, nukėlė skrybėlę.

Išlėkiau gatvėn. Ėjau greitai, nesidairydamas, bet staiga sustojau. Pro šalį praėjo dvi kikenančios panelės. Mano švarkas, batai, diržas liko pas Irma.

– Arvydai, Arvydai, kodėl mane palikai? – ūmai išgirdau. Tai buvo Irma su visa mano manta. – Arvydai, – sušnibždėjo ji maldaujamai.

Aha – Arvydai, Arvydai, Arvydai... Atsisėdau čia pat ant grindinio ir ėmiau varstyti batus. Ji pritūpė šalimais.

– Arvydai, aš negaliu ten grįžti! Tu nematei jokio Godo, Arvydai, juk taip, jis neatėjo?

Vėl – Arvydai, Arvydai, Arvydai... Žinoma, nemačiau jokio Godo, atsistojau, paėmiau diržą.

– Kaip jis mane bučiavo, Arvydai! – pasakė ji kažkam į erdvę.

– Kas? – jaučiausi velniškai pavargęs.

– Arvydai, kodėl viskas šitaip? Aš mokėjau būti viena. Iš pradžių tą savo vienatvę branginau, bet dabar ji nebepakeliama. Mes žinome, kad esame pasmerkti vienatvei, tačiau... Reikia kažkaip padaryti viskam galą, Arvydai...

Aš tylėdamas apsivilkau švarką.

– Arvydai, nepalik manęs! – Bet aš nuėjau.

Paskui, žinoma, jos ieškojau. Susiradau telefoną, skambinau kone kasdien – niekas neatsiliepdavo.

Vakar ėjau katedros aikšte. Diena buvo karšta, žmonės jautėsi lyg žuvys verdančiame vandenyje. Keikiau savo nutrintus džinsus ir plonutėlius marškinius, kurie, rodos, sutraukė į save visą vidurdienio šutrą.

Staiga išvydau aukštą vyriškį ilgu juodu paltu, su katiliuku ant galvos. Mane nukrėtė šiurpas, tačiau ėmiau sekti jam iš paskos. Varpinės bokšto

papėdėje pamačiau sėdinčią ir rūkančią Irma. Vyriškis priėjo prie jos, juodu pasibučiavo, prisiminiau vaizdelį dangaus ir kalno fone...

Irma pastebėjo mane.

– Labas, – tarė ji šypsodamasi ir rodydama pirštu į Godo: – čia

Mindaugas. O čia, Mindaugai, ponas Godo, – ji paplekšnojo man per petį. – Taigi susipažinkit!

Loštelėjau atgal lyg nuo stipraus smūgio. Irma mirktelėjo man ir, išikabinus Godo –ak, atsiprašau, Mindaugui – į parankę, nuėjo. Atsisukus dar pamojavo man. Parodžiau jai liežuvį.

Atsisėdau varpinės bokšto šešėlyje. Užsirūkiu, leidau dūmus pro nosį. Ponas Godo! Nežinau kiek laiko taip kiūtoju.

– Arvydai, – staiga kažkas subliuvo man į ausį, – vaikeli mielas, kas gi tau šovė per tokius karščius vaikščioti su paltu ir dar katiliuku ant galvos?!

Tai buvo mano bičiulis Algis. Nedrašiai pakėliau galvą, lyg prasikaltęs vaikas dėbtelėjau į jį.

– Paltas ir katiliukas, žinoma, pritrenkiantys, lyg iš Magrito paveikslų, kur tu ir išknisai tokius? Vaikeli, nusivilk šituos drabužėlius, kol tavęs nesupakavo ir neuždarė! Eime verčiau išgerti!

Atsistojau. Mes nuėjome katedros aikšte. Mudviejų siluetai tolo nelyginant sename filme, vis mažėdami ir mažėdami...

(1980)

Jurga Ivanauskaitė

MIKOR JÖN EL GODOT?

Irmával ezen a tavaszon ismerkedtem meg egy reménytelenül nyomasztó ivászat alkalmával. Ült a padlón hosszú fekete harisnyában, amely ráfeszült a kiegyenesített lábára és dohányzott. Irma nem ivott, ám a szeme homályosan ragyogott, bólogatott a zene ütemére, magában mosolygott és nem fordított semmilyen figyelmet környezetére. A közönye és a zárkózottsága idegesített. Én is eltökélt voltam, hogy ne igyak, csak üljek, ugyanúgy mereszem a szemeimet a semmibe, dohányozzak és mosolyogjak a távoli kék növényre, ami nincs is ezen a Földön. Mérgelődtem, hogy a szerepem már játssza valaki, és ráadásul sikeresen. Még inkább mérgelődtem, amiért nem veszem le a tekintetemet Irmáról. Nem volt sem szép, alighanem okos sem, de meg szoktuk tisztelni a szenvedőket, és Irma egész kinézete beszédesen szólt, ahogy gyönyörködve alámerült a reménytelenségbe. Jártunk néhány táncot, hanyagul csókolóztunk. Irma közölte, hogy van itt elegendő jókedvű lány, akikhez jobban illenek a szerelmi ügyek. Csakugyan?

Amikor Irma azt kérte tőlem, hogy kísérjem haza (kiderült, hogy én vagyok az egyetlen józan személy ebben a társaságban), meglepődtem. Ez már nem az ő szerepe volt.

Gyalog mentünk a morajló üres városi utcákon. Az égbolt vak és fekete volt, mint egy golyóálló üveglap, ami védi a várost a csillagok fényétől.

Irma csendesen előre ment, könnyedén, majdnem tánclépéssel. Semmi kedve nem volt kapcsolatba lépni velem... Kézen fogtam, közelebb húztam és csókolni kezdtem. Irma nem állt ellen, megsimogatta a hajam, a nyakam. Hirtelen elugrott és dudorászva újra előre ment.

Elértünk a házukhoz, amely egy többemeletes épület rengeteg ablakkal, és úgy tűnik, hogy magába szívta az éjszaka minden sötétséget.

– Gyere fel hozzám, nincs senki otthon, a szüleim elutaztak – szólt Irma váratlanul.

Nem láttam az arcát, háttal állt nekem. „A kislány sajnálta, hogy az éjszakát hasztalanul töltené”, gondoltam cinikusan, miközben lépkedtem utána a negyedik emeletre. Egyedülállóan rendes lépcsőház: cserepekben aloék, araukáriák, ciklámenek fekete agyag lábasokban, egy fikusz fadézsában, mint a koporsóban, furcsa alakú levelek, amelyek kristály cserépdarabokból hajtottak ki.

Irma hosszasan nyitotta az ajtót és bátortalanul megállt. Ezután bedugta a kezét és felgyújtotta a villanyt. Beléptünk. Irma körbenézett, mintha ő és nem én lennék a vendég. Hagyományos folyosó: virágzó lila szubtropikus növényekkel teli tapéta, a falon japán kis képek, amelyekről egészséges vörös madarak és alázatosan mosolygó gésák pillantanak le rám. A tükör faragott vörös fakerettel és mellette kellemetlen zöld színű gyertyával szegélyezve. Tükröződik benne a mellette lévő szoba ablaka, a fekete égbolt, a sárga városi fény, a borús hegy sziluettje.

Irma rám pillantott és bűnösen mosolygott.

– Kapcsold fel a villanyt a többi szobában, – kérte halkán.

Érdekes. Ezt hittem a félhomályra, a romantikus gyertyafényre, az erotikus Donna Summer dalokra. Nos és később...

– Kislány, úgy tűnik, félsz a sötétől – mosolyogtam gúnyosan és körbementem mind a négy szobán, miközben felkapcsoltam a világítást. Az izlésesen berendezett szobák furcsa ürességet árasztottak magukból.

Beléptem Irma szobájába. Ágy, asztal, lemezjátszó, egy kupac külföldi lemez és egy vakítóan vörös elegáns szék. Furcsa, általában az ilyen hölgyek szeretik ezeket a vackokat. Viszont Irma szobájának a falai tele voltak aggatva szárított rózsákkal. Vékony rózsaszín zsinegen lógtak, szomorúan és színtelenül, úgy látszottak, mintha valamilyen kitömött paradicsommadarak lennének. Annyian voltak, hogy nem tűntek banálisnak.

– Bekapcsolom a zenét – mondta halkán, – Vivaldit, attól nem félek.

A tarkán fénylő borító halomból kivett egy szakadt feketét. Hamarosan a szobában elterjedt a friss tavaszi zene.

– Különleges – közöltem.

Nagyon természetesen affektált. Azt csak gondolja, hogy Vivalditól nem fél.

Leültem az ágyra. Ugyan mire vágyakozik a száraz paradicsommadarak között?

– Talán kérsz kávét vagy bort? – szóló hirtelen. – De akkor menjünk ki együtt a konyhába, egyedül nem vagyok képes.

– Miért, kicsikém? – felálltam és átöleltem.

– Valaki lehet ott, úgy tűnik nekem, hogy valaki van ott – mondta Irma, miközben átnézett a vállam felett a bezárt ajtóra.

– Drágám, ne játssz! – szoltam.

Hosszú ünnepélyes csókot váltottunk. Kimentünk a konyhába. Kipillantottam az ablakon. A homályos városi fény beterítette az égboltot. Fekete hegy alakja. Hol is láttam ezt már? A pillanatot úgy éreztem, mintha álmodnám. Rájöttem – a faragott vörös fakeretes tükör, a két zöld gyertya...

Irma megőrölte a kávé, felforralta a vizet. Leültem és figyeltem őt. Időnként megállt és megfeszülve hallgatott valamit. Váratlanul az egyik szobában a huzattól becsapódott az ajtó. Irma összerezzent és odaugrott hozzám.

– Mégiscsak itt van, óh Istenem, itt van – súgta, nem nézve rám.

– Ki az, kislány? – kérdeztem.

Átöleltem, rátette a vállamra a tenyerét, és felülről rám pillantott. Úgy tűnt, hogy vicces a félelme. Irmát az ölembe szerettem volna ültetni, de elugrott tőlem.

– Ó, Godot, eljött – mondta.

Ez már kibírhatatlan volt.

– Az asszonyok a sír fölött szülnek, lovaglólülésben, a nap egy percig csillog, aztán ismét az éjszaka következik. Jut időnk megöregedni. A levegőt betölti a jajgatásunk. – Megmutattam, hogy nemcsak ő, de én is tudok valamit Samuel Becketről és az abszurd színházról. – Godot nem jön el, kislány! Benne van az egész életünk lényege. Mi várjuk – de nem jön el. A remény, hogy eljön, az életünk mozgató rugója – beengedtem a pátoszt.

– De hiszen itt van már. Arvydas, minden pillanatban megérkezhet hozzánk.

Úgy tűnik, egy abszurd színjáték részévé váltam. Nos, figyelem, tisztelt publikum!

– Kislány, honnan került ide? De hiszen józanok vagyunk, drágám. Az ajtót becsaptuk, végignézttem a szobán, miközben felkapcsoltam a világítást, minden üres volt.

Erőtlenül megvonta a vállát.

– Megyek, bezárom a huzattól lengedező ajtót, hogy ne játsszon az idegeiddel – felálltam.

Irma hirtelen hozzám ugrott, és megragadta a karomat.

– Én nem maradok itt egyedül.

Átöleltem őt, és mindketten odamentünk bezárni az ajtót. A szoba, persze, üres volt. Minden szoba üres volt. Alaposan bezártunk minden ajtót és ablakot. Kézbe fogtuk a vermutos üveget, a kávé és beléptünk Irma szobájába. Becsapta az ajtót, odahúzta a vörös széket.

– Szerinted nem győzi le ezt az akadályt? – kérdeztem mosolyogva.

– Nem, dehogy. De amikor az ajtót kinyílik és belép... azt semmiképpen nem lehet megszokni. Már jobb, ha zajjal nyitja ki, akkor az ember még éppen fel tud morálisan készülni.

Szóval morálisan felkészülni... Gondoltam, Irma csak nem zabált fel a tablettákat.

– Hallgathatnánk Pink Floyd-ot, – kérdezte, miközben kitöltötte a kávé – talán ketten nem fogunk félni.

Valószínűleg. Kezd érdekesnek tűnni. Szerettem a bolondokat. Most, úgy tűnik, belebotlottam pont egy ilyen példányba.

Rágyújtottunk, Irma kinyitotta az ablakot. Csendben ültünk, a szobát belengte a szomorú „Dark Side of the Moon” számok, és nekem valamiért kezdett tetszeni ez az éjszaka (talán azért, mert semmi ehhez foghatót nem vártam tőle).

Váratlanul valami furcsa módon megreccsent. Irma felsóhajtott. De csak a rózsák voltak. Az ablakon át befújt a szél, a fehér és óriás pelenka függönyként meglibbent. A falakon, mint egzotikus órák ingái, elkezdtek lengedezni a rózsák, tompa árnyékot, elszáradt alaktalan leveleket vetettek a parkettára. A láthatatlan éjszakai roham berepült a szobánkba.

– Irma, ha ilyen ideges vagy, nem szabad ezeket a dolgokat felakasztani a falakra – mondtam, miközben bezártam az ablakot.

Hallatszottak a lépései, Irma odaugrott a lemezejátszóhoz és az teljes hangerővel elindította a zenét, még a kontroll lámpa is villogott.

The lunatics are in my head! A holdkórosság a fejemben van! – zendített rá a Pink Floyd.

– Lépések a lépcsőházban, – mondtam, – valami részeg vonaglik haza.

A lépések könnyűek és sietősek voltak, nem lehetett tudni, honnan hallatszottak.

– Itt van, idejött! – Irma beszéde hisztérikussá vált.

– Egyáltalán láttad őt valaha?

– Igen. Régebben nem mutatkozott nekem. Tudtam, van valaki a lakásban, éjjel, alvás közben éreztem, hogy valaki figyel engem. És lám, néhány nappal ezelőtt fel is tűnt. Furcsa módon, pont ilyennek képzeltem őt.

– Ő, persze, borzasztóan hasonlít Paul McCartney-re vagy John Lennonra.

– Nem – ő végtelenül komoly, sőt mondhatnám, ünnepélyes volt, – tudod, olyan René Magritte festmény, szerintem a „Gróf termése” című. Fura, de a festő ismerte Godot. Engem nagyon felzaklatnak az ilyen tudatalatti kapcsolatok. A legeltérőbb időkben a különböző emberekre egymástól teljesen elkülönülve is néha a legfurcsább azonos gondolatok törnek rá...

– Na, akkor tisztázni fogjuk – szakítottam félbe, miközben elkezdtem az új, immár pszichoanalitikus szerepet játszani. – Godot a tudatod és a tudatalattid gyümölcse. És kész. Te vagy az egyetlen, aki látja. És ha ez kínoz, fordulj ideggyógyászhoz – soha nem voltam ilyen figyelmes egyetlen nőnemű teremtményhez sem. – Persze, nagyon érdekes lenne megfigyelni a Godot-okat – a tiedét és Magritte-t. – A párhuzamba állításuknak számára különösen örömtelinek kellene lennie.

– Neked meg tudom mutatni a képet, de a könyv a másik szobában van, de ő is ott van.

– Nem félek Godot-tól! – kiáltottam, miközben hangosan bezártam az ajtót. – Ej, Godo, a drága, eredj a függöny mögé, Irma szeretne bejönni a nappaliba – western hősnek éreztem magam.

Irma elsőként előre engedett az ajtónál, fogta a könyökömet, áttipegett a nappaliba. Leültem a kanapéra, megfogott egy szürrealizmusról szóló nagy könyvet és hosszasan lapozta. Észrevettem, hogy a kezei remegtek.

– Íme – mondta a végén, miközben odaadta a könyvet.

Az ablakon keresztül, amelyet a kék szoba falán vágtak, megpillant egy csoportnyi férfit. Mindannyian egyformák voltak, mint az esőcseppek, végtelenül hideg és végtelenül nemes arccal, keménykalappal a fejükön.

– Az ő arca egészen más – suttogta, miközben leült mellém.

Valami megzörrent a folyosón.

– Ó, Istenem, itt van! – kiáltott fel, megragadta a kezem, felkapta a könyvet és kirohant az erkélyre.

Nyugodt nagy állatoktól származó éjszakai illat csapta meg az orrunkat. Irma bevágta az ajtót, és nekisimult a falnak. Ez már teljes örület volt. Tiszteltem a bolondokat, de az ilyen női hisztéria nem gyönyörködtetett. Megragadtam a vállát, és elkezdtem rázni.

– Kislány, meg kellene rázni téged, hogy magadhoz térj? Néha ez a dolog segít. Godot talán többé nem jön el, megsértődik.

Irma magához ölelte a könyvet és hüppögött. A szavaimat követően felemelte a fejét és megcsókolt. Vagy inkább csak megérintette az ajkamat.

– Ne haragudj, menjünk be a szobába. Úgy tűnik, hogy ő ott van. Valaki feltette a Beatles lemezt.

Amikor visszatértem a szobájába, eldöntöttem, hogy véget vetek ennek a történetnek. Éjszaka átmenni a lányhoz és járkálni a szobában valamint az erkélyen közben várni Godot-ra – már bocsánatot kérek!

Most már húztam Irmát a szobába, ahonnan szétterjedt a melankolikus Beatles zene.

Irma bátortalanul megállt az ajtónál. Beléptem a szobába és megdermedtem. Az ablaknál, nekem háttal állt egy magas férfi fekete keménykalappal a fején, zsebre dugva a kezét a hosszú sötét kabát zsebében. Tömeghallucináció, gondoltam. Irma bedugta a fejét, de meglátva Godot, felkiáltott, visszahúzódott. Visszafordult. Megpillantottam a világos gúnyos szemeket, a görbe orrot, a sovány ironikus ajkát, az arisztokratikus állát. Az egyik kezével kinyitotta az ablakot, a másikkal rátámaszkodott a párkányra, kecsesen kiugrott. Megmerevedtem.

Irma belépett a szobába és a padlóra ülve elkezdett sírni. Az ablakhoz léptem. Lent, a húsbolt kirakata által megvilágítottan szétterülve feketélik a test.

– Irma, ki ez? – kérdeztem rekedt hangon. – Hol rejtetted el őt és mi ez a bulvárregény jelenet?

Leguggolt hozzá. A kezével eltakarta az arcát.

– Ha bármi is lett volna, többé már nincs itt, végzett magával.

– Ez Godot, – szölt olyan furcsán, hogy alig értettem a szavát.

– Elég ebből a butaságból! – kiáltottam fel és megütöttem az arcát. Mondják, hogy hisztéria esetén ez segít. És tényleg, abbahagyta a sírást. Odament az ablakhoz és áthajolva lenézett.

– Megyünk, – mondtam, miközben megfogtam a kezét – talán lehetséges még tenni valamit, mielőtt a szomszédok összecsdülnek. Minden mást hagyjunk a rendőrségre.

Erőtlenül elmosolyodott és semmit nem szölt. Undorodtam a hidegségétől. Hiszen közte és a fickó között – aki kiterülve fekszik a burkolaton, a megvilágított a húsbolt kirakatánál – tényleg volt valami. Nos, ez az éjszaka nem semmi... Irmát levonszoltam a lépcsőn. Ő engedelmesen lassan jött utánam. De ablakánál senki nem volt.

Az utcán a magas kalapos férfialak a hosszú kabátban távolodott. Néhányszor hátranézett, de nem voltam képes az arcát megfigyelni. Követni szerettem volna, de Irma megszözlalt:

– Nem éri meg, majd újra eljön – és sóhajtott, mint egy öreganyó.

Rápillantottam az órára – fél négy. A kísértetek ideje már rég elmúlt. Persze mondhatnám, hogy várnak a szüleim, és hazamehetnék. Irma szintén át tudott menni az ablakon, de aligha fejezte volna be olyan sikeresen, mint Godot. Nem szerettem volna egész életemben gyilkosnak érezni magam. Újra felmentünk a lépcsőn, Irma ismét bekapcsolta a zenét. Összeöleleztünk és simogattuk egymást. Irma úgy viselkedett, mint az az ember, aki tudja, hogy ez az utolsó éjszakája. Hirtelen berregett a csengő. Igazából észre sem lehetett venni. Azonban Irma kitört az ölelésemből és a félig nyitott ajkaival szeretve pillantott rám.

– A főnökeid! – kérdeztem gondolva a szüleire.

Ingatta a fejét. Világos.

Kinyitottam az ajtót. Ő az. Most jobban megnézhettem az arcát, sápadt és sovány, hatalmas, kissé dülledt vágyakozó szem, sas orr, színtelen ajkak örökké gúnyos ráncokkal a szájszegletében.

Szótlanul átengedtem az ajtón. Mit is mondhattam volna, az ördögbe?

Egyenesen Irma szobájába tartott, én pedig mögötte. Irma az ágyon ült teljesen behunyt szemmel, fájdalmas arccal.

Godot elvette a szürrealista könyvet, rágyújtott egy cigarettára és kényelmesen elhelyezkedett egy vörös széken.

Megragadtam Irma kezét és szóltam:

– Menjünk el innen, – hiszen kell valamit tennünk.

Kimentünk, becsaptuk az ajtót. Godot át fog menni az ablakon. Ismét csendesen mentünk, együtt meneteltünk Vytas ajtajával szemben, visszatértünk az iváshoz, ahol valamivel öt órával ezelőtt is tartottunk. A buli, persze tovább folytatódott. Ahogy Vytas csoportja olyan kitartó volt mindig, hogy képes volt néhány napig szünet nélkül inni, amíg csak világos nem lett, de a reménytelenség így nem űzhető el. Vytas semmit nem kérdezett. Irmával villámgyorsan mindketten kipisiltük magunkat, és valahogyan eljutottunk Vytas szüleinek ágyáig.

Következő reggel Godot egész története egy abszurd álomnak tűnt. Irmával igyekeztünk azt játszani, hogy tényleg így is van. Irma vidám volt, viccelődött, mindenféle hülyeséget csacsogott. Jól éreztem magam vele. Tudtuk, hogy a barátságunk hamar véget ér, szóval igyekeztünk minden pillanatot kihasználni. Teljesen függetlenek voltunk egymástól, kapcsolatunknak nem volt sem múltja, sem jövője – ez nagyszerű volt.

Eljöttünk Vytastól, tekeregtünk az utcákon, betértünk minden kávézóba, rosszkodtunk, mint a szerelmes hatodikosok. A parkban a rotundánál leültünk cigarettázni. A katedrális órája elütötte a hatot. Irma a homlokára csapott a tenyerével és felkiáltott:

– Hiszen tegnap felkapcsolva hagytuk a lámpákat, bekapcsolva a lemezjátszót, nyitva az ablakot. Muszáj hazamenni, a csődbe döntöm szüleimet.

Godot-ról – egy szót se ejtsünk.

Visszatértünk hozzá. Valamennyi lámpa lekapcsolva, a lemezjátszó kikapcsolva. A vörös szék betolva az asztal alá. Az ablak résre nyitva, a rózsák a falon lengedeztek, a szél lapozta a szürrealista reprodukciókat.

– Ő az – mondta Irma, miközben bezárta az ablakot.

Nem szóltam semmit.

Az este nagyszerűen telt, ő nem tűnt fel. Korán lefeküdtünk, minden szobában sötét volt, csendesen játszott a Pink Floyd.

Éjjel felébredtem a dohányfüst szagától. Azt hittem, hogy Irma dohányzik (a hölgynek szokása dohányozni az ágyban). De Irma aludt, a vállamra hajtva a fejét. Ismét lehunytam a szemem, a füst egyenesen az orromba csapott. Kinyitottam a szemem. Elkaptam tiszta szürke szemének pillantását. Lehunytam, majd kinyitottam a szemem. Felegyenesedett, miközben kifújta a füstáradatot a szép orrlyukából. Most az a legfontosabb, hogy Irma ne ébredjen fel. Újra hisztérikus rohamot kapna, pedig ez egy fertőző dolog.

– Godot, – szoltam, – menj el innen, a lány alszik.

Megszívta a cigarettát, bezárta az ajkait, felhúzta a szemöldökét és közelített az ablakhoz. Lehunytam a szemem, hogy ne lássam, amint kimegy.

Irma megmozdult. A kezemmel lefedtem a szemét és én sem akartam kinyitni a szemem.

– Tudom, itt van – mondta Irma józan hangon. Valószínűleg ő sem aludt.

A kinyíló ablak koppant.

Felém fordult és átkarolt. Finoman végigsimította a kezét a szememen.

– Kinyithatod a szemed, már elment.

Kinyitottam a szemem. A szoba üres volt. Rápillantottam Irmára. A szemei tágak, ragyogóak, mint annak az embernek, aki ébren töltötte az éjszakát. Irma körbenézett a szobában. Abból, hogy az egyik ponton megállt a tekintete, értettem, hogy valamit észrevett. Az ajtó matt üvegén keresztül feketéllett egy férfi alakja. Megmozdult és megpillantottam a tenyerét, a sovány hosszú ujjait, amit rányomott az üvegre. Közeledett a másik keze, furcsán összeszorította, világított a cigaretta apró fénye. Azután az alak elhúzódott az ajtótól, könnyű lépések eltávolodtak, megreccsent a parketta, az erkély ajtaja becsapódott, lent vakkantott egy kutya.

Irma lehajtotta a fejét.

– Próbálj meg elaludni – szoltam.

Természetesen ő már nem aludt el. Ahogy felébredtem, meghallottam a hangját a konyhából. Hangosan énekelt egy régi Beatles dalt. Yesterday, all my troubles seem so far away! Tegnap még minden gondom messzinek tűnt. Így, valószínűleg megvédte magát Godot-tól. Felkeltem és kiosontam a

konyhába. Irma összerezett, mikor beléptem, elcsendesedett, nyilván félt megfordulni.

– Én vagyok az, Arvydas, – mondtam.

Éreztem, hogy valaki nézi a tarkómat. Megfordultam – ő volt az. Állt a faragott mahagóni keretű tükör előtt. Háttérben az égbolt és a hegy a sötét reggeli időben. Irma ugyanakkor fordult hátra. Én ezt láttam a tükörben. A sudár zöld gyertya égett.

– Én gyújtottam meg a gyertyát – szölt Godot, miközben elővette a cigarettáját.

Próbáltam meggyőzni magamat, hogy Godot Irma legegyszerűbb barátja és ők egy horrorfilm elemekkel tarkított komédiát játszanak nekem. Szeretnék optimistán felkiáltani: na, gyerekek, ideje reggelizni, fejezzük be ezt a játékot! Irma felé fordultam... Csókolózott Godot-val. Háttérben az égbolt és a hegy a sötét reggeli időben. Tehát az egyik Godot áll és dohányzik a tükörrel a háttérben, a másik megcsókolja Irmát ablakkal a háttérben, és én, kedveseim, hűtőszekrényrel a háttérben állogok, és érzem, hogy az én idegeim sincsenek vasból. Félrehúzódtam és leültem a hokedlire. Az első Godot is behúzódik a konyhába. De, amikor meglátta a másodikat és Irmát, valószínűleg érezte, hogy nem időben érkezett, rosszálló pillantást vetett rám, mormogott egy „bocsánatot” és odalépkedett az ablakhoz.

Felugrottam, kirohantam a konyhából, remegő kézzel kinyitottam az ajtó, mint egy örült, lerohantam a lépcsőn. Meghallottam a lépteiket. A falnak támaszkodtam. Elment mellettem Godot. A fél ajka ironikusan mosolygott, megemelte a kalapját.

Kirepültem az utcára. Gyorsan mentem, körbe sem néztem, majd hirtelen megálltam. Két nevetgélő kisasszony ment el mellettem. A zakóm, a cipóm, az övem Irmánál maradt.

– Arvydas, Arvydas, miért hagytál egyedül? – hallottam hirtelen. Ott volt Irma az összes otthagyt holmimmal. – Arvydas! – könyörögve suttozta.

Aha – Arvydas, Arvydas, Arvydas... Pont ott ültem le a kövezetre és elkezdtem befűzni a cipóm és mellém guggolt.

– Arvydas, nem tudok oda visszamenni! Nem láttál semmiféle Godot, Arvydas, egyáltalán nem jött el?

– Ismét – Arvydas, Arvydas, Arvydas... Persze, nem láttunk semmiféle Godot, felálltam és megfogtam az övemet.

– Hogyan csókolt, Arvydas! – mondta valakinek az ürességbe.

– Mi? – ördögien fáradtnak érezte magát.

– Arvydas, miért van mindez így? Én tudtam egyedül lenni. Az elején a magányomat sokra tartottam, de most már nem bírom elviselni. Tudjuk, hogy a magányra vagyunk kárhozotva, de... Valahogy véget kell vetni mindennel, Arvydas...

Én csendben felvettem a zakómat.

– Arvydas, nem hagyj itt engem! – De én elmentem.

Később, persze kerestem őt. Megtaláltam a telefonszámát, majdnem minden nap felhívtam, de senki nem válaszolt.

Este átmentem a Katedrális téren. Nappal meleg volt, az emberek úgy érezték magukat, mint a halak a forró vízben. Átkoztam a koptatott farmeremet és a vékony ingemet, ami, úgy tűnt, magába szívta a déli fülledtséget.

Hirtelen megláttam a magas férfit hosszú fekete kabátban, keménykalappal a fején. Rázott a hideg, a nyomába szegődtem. A harangtorony lábánál észrevettem az üldögélő dohányzó Irmát. Egy fiatal férfi odament hozzá, csókot váltottak, emlékeztetett az égbolt és a hegy háttérű a képre...

Irma észrevett engem.

– Szia, – szólt mosolyogva és az ujjával rámutatott Godot-ra: Ez itt Mindaugas. Mindaugas, ez itt pedig Godot, – megütögette a vállamat. – Szóval ismerkedjete meg!

Hátrahőköltem, mintha erős ütést kaptam volna. Irma kacsintott rám, és Godot – óh, bocsánat Mindaugast, – karon fogta és elment. Körbetekintve még integetett nekem. Kiöltötte rám a nyelvét.

Leültem a harangtorony árnyékába. Rágyújtottam, orron át fújtam a füstöt. Godot úr! Nem tudom, mennyi ideig gubbasztottam.

– Arvydas, – hirtelen valaki belekiabált a fülembe – édes gyerekem, hogy jutott az eszedbe ilyen melegben kabátot venni és a fejedre keménykalapot tenni?!

Az az én barátom, Algis volt. Bátortalanul felemeltem a fejemet, mint a csínytevő gyerek, akire görbe tekintetet vetek.

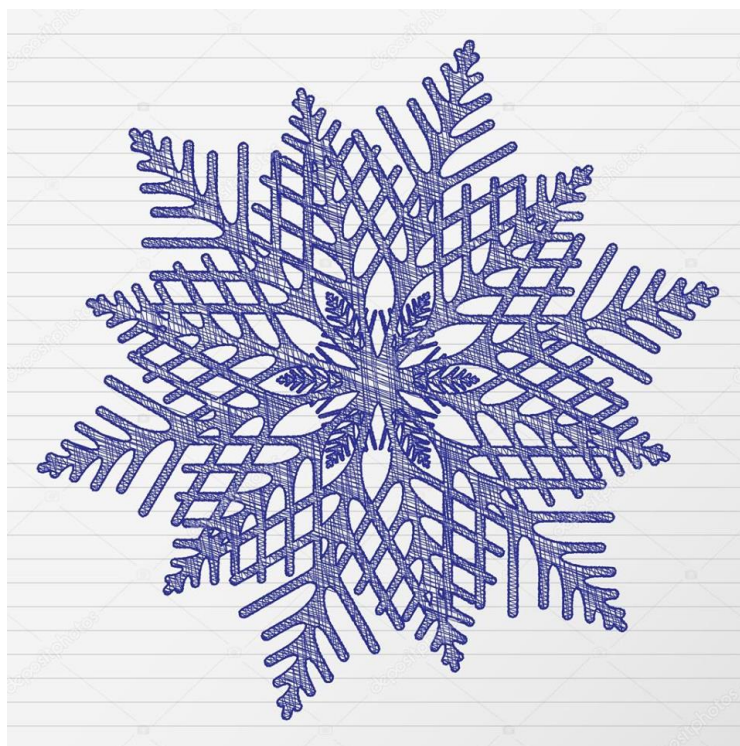
– Ezt a lehangoló kabátot és kalapot, mint Magritte képein, honnan tőrből túrtad elő? Édes gyermekem, vedd le ezt a ruhácskát, amíg be nem visznek, és be nem kasztliznak! Menjünk inkább inni!

Felálltam. Átvágtunk a Katedrális téren. Mindkettőnk körvonala távolodott, mint egy régi filmben, egyre kisebb lett.....

Váczki Imre fordítása (2017)

A mű forrása: Ivanauskaitė, Jurga: Pakalnučių metai: Novelės. – Vilnius: Tyto alba, 2003.

LINKSMŰ KALÉDŰ!

KELLEMES KARÁCSONYI ÜNNEPEKET!